នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា

ព័ត៌មានពិស្តារអំពីការដាក់ឯកសារ

សំណុំរឿងលេខ: ០០២/១៩-០៩-២០០៧-អ.វ.ត.ក-អ.ជ.ស.ដ

ភាគីដាក់ឯកសារ: ក្រុមមេធាវីការពារក្តីលោក នួន ជា

ដាក់ជូន: អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង

ភាសាដើម: អង់គ្លេស

កាលបរិច្ឆេទឯកសារ: ថ្ងៃទី០៨ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២

ឯកសារបកប្រែ
TRANSLATION/TRADUCTION
ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំ (Date): 08-Nov-2012, 16:00
CMS/CFO: Sann Rada

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារ

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារ ស្នើឡើងដោយភាគីដាក់ឯកសារ: សាធារណៈ

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារដោយ កសចស ឬ អង្គជំនុំជម្រះ **សាធារណៈ/Public**

ពិនិត្យឡើងវិញចំពោះឯកសារចំណាត់ថ្នាក់បណ្តោះអាសន្ន:

ឈ្មោះមន្ត្រីកត់ត្រា:

ហត្ថលេខា:

ការឆ្លើយតបជាបឋមទៅនឹងសំណើបន្ថែមរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាសុំដាក់នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនូវកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី និងប្រតិចារិត

ដាក់ដោយ៖

ក្រុមមេធាវីការពារក្តី នួន ជា

សុន អរុណ

Michiel PESTMAN
Victor KOPPE
Andrew IANUZZI
Jasper PAUW

ព្រុំ ផល្លា

Joshua ROSENSWEIG
Sofie HOGESTOL
Renee DE GUES

ផ្ញើជូន៖

សហព្រះរាជអាជ្ញា

លោកស្រី ជា លាង

លោក Andrew CAYLEY

សហមេធាវីនាំមុខដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី

PICH Ang
Elisabeth SIMONNEAU-FORT

I. សេចក្តីផ្តើម

១. នៅថ្ងៃទី ១៥ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១១ ការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញាដាក់សំណើសុំការបញ្ជាក់ពីអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងថា កំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីទាំងអស់អាចទទួលយកជាភស្តុតាង ឲ្យតែកំណត់ហេតុទាំងនោះពាក់ព័ន្ធ និងមានតម្លៃដែលអាចបញ្ជាក់បាន ("សំណើដើមរបស់ កសព)[1]។ ក្រុមមេធាវីការពារ នួន ជា ឆ្លើយតបថា អនុលោមតាមក្រមនីតិវិធី និងតាមវក្យសព្ទយ៉ាងច្បាស់នៃវិធានផ្ទៃក្នុង និងដោយមានការលើកលែងបន្តិចបន្តួចមួយចំនួនពោលគឺ សិទ្ធិតទល់សាក្សីដែលជាសិទ្ធិដាច់ខាត[2]។ អាស្រ័យហេតុនេះកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សីទាំងឡាយណា ដែលនឹងមិនត្រូវបានកោះហៅឲ្យចូលខ្លួនមកផ្តល់សក្ខីកម្មនៅសវនាការ មិនអាចទទួលយកជាភស្តុតាងបានឡើយ។ ជនជាប់ចោទ ដទៃទៀតដាក់ការឆ្លើយតបស្រដៀងគ្នានេះ[3]។

២. នៅថ្ងៃទី ២០ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងសម្រេចថាវិធាននិតីវិធីដែលបង្កើតឡើងនៅកម្រិតអន្តរជាតិដែលស្តីពីការទទួលយកជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីបាន

---

[1] ឯកសារ E-96 "ដីកាសន្និដ្ឋានរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ដោយអនុលោមតាមវិធាន៩២ ពាក់ព័ន្ធនឹងការទទួលយកកំណត់ហេតុ នៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីនៅចំពោះអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង" ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១១ ERN 00706071-00706086 ("សំណើដើមរបស់ កសព")។

[2] ឯកសារ E-96/1 "សារណាឆ្លើយតបទៅនឹងដីកាសន្និដ្ឋានរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ដោយអនុលោមតាមវិធាន៩២ ពាក់ព័ន្ធនឹងការទទួលយកកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី" ចុះថ្ងៃទី២១ កក្កដា២០១១ ERN ០០៧១៦៩៦៩-០០៧១៦៩៧៨, កថាខណ្ឌទី៣-៥

[3] ឯកសារ E-96/2 "សារណាឆ្លើយតបទៅនឹងដីការសន្និដ្ឋានរបស់ កសព របស់មេធាវីការពារ អៀង ធីរិទ្ធ ទាក់ទងនឹង ការ ទទួលយកជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី ចុះថ្ងៃទី២១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១១ ERN 00715984-00715999 ។ សូមមើលឯកសារ E-96/3 "សារណាឆ្លើយតបរបស់មេធាវីការពារ អៀង សារី ទៅនឹងសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ដោយអនុលោមតាមវិធាន៩២ ពាក់ព័ន្ធនឹងការទទួលយកកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីនៅចំពោះអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង និងសំណើសុំសវនាការជាសាធារណៈ" ចុះថ្ងៃទី ២២ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១១ ERN 00718446-00718461 ។ សូមមើលឯកសារលេខ E-96/4 ស្តីពីការកត់សម្គាល់នៅសារណាឆ្លើយតបទៅនឹង ដីកាសន្និដ្ឋានរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ដោយអនុលោមតាមវិធាន៩២ ពាក់ព័ន្ធនឹងការទទួលយកកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីនៅចំពោះអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង" ចុះថ្ងៃទី ២២ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១១ , ERN 00721872-00721882។

អនុវត្តចំពោះដំណើរការនិតីវិធីនៅ អវតក (“សេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះ”[4]។ នៅក្នុងការសម្រេចនេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានអនុម័តយករបបគតិយុត្តិដោយគ្មានបញ្ជាក់ពីគុណសម្បត្តិ នៃនីតិវិធីនេះ នៅក្នុងតុលាការមិនអចិន្ត្រៃយ៍(“វិធាន៩២ស្ទួននៃវិធាននិតីវិធីនិងភស្តុតាង”)។ អនុលោមតាមសេចក្តីសម្រេចនោះ សហព្រះរាជអាជ្ញាដាក់សំណើនេះសុំឱ្យទទួលយកជាភស្តុតាងនៅក្នុងករណី ០០២ នូវឯកសារមិនតិចជាង ១៣៩៤ ដែលជាកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី និងសក្ខីកម្ម ៩០ ថ្ងៃនៃសវនាការនៅក្នុងករណី០០១ (“សំណើបន្ថែមរបស់ កសព”)[5]។

៣. សំណើដែលមានវិសាលភាពដ៏ធំបែបនេះ- កំណត់ហេតុស្ទើរតែ ១ ៤០០ ទៅហើយ តទល់នឹងសាក្សីនៅរស់តែ ៩០ នាក់[6]- នោះអាចឱ្យអង្គជំនុំជម្រះមានក្តីបារម្ភជាពុំខានឡើយ។ បើតាមមេធាវីការពារក្តីដឹងសក្ខីកម្មជាលាយលក្ខណ៍អក្សរដែលមានទំហំធំដូច កសព បានស្នើរនេះ មិនដែលត្រូវបានទទួលយកជាភស្តុតាងឡើយនៅតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិមួយ បន្ទាប់ពីបានពិនិត្យវិធាន៩២ស្ទួនដោយផ្អែកលើសញ្ញាណនៃវិធាននីតិវិធីនិងភស្តុតាងនៅ ICTY និង ICTR មេធាវីការពារក្តីមិនដែលជួបប្រទះករណីដែលភាគីមួយស្វែងរកការដាក់កំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីច្រើនជាង ១៣០ បែបនេះ នៅ

---

[4] ឯកសារ E-96/7 “សេចក្តីសម្រេចលើដីកាសន្និដ្ឋានរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ដោយអនុលោមតាមវិធាន៩២ ពាក់ព័ន្ធនឹងការទទួលយកកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីនៅចំពោះអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង” ចុះថ្ងៃទី ២០ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ERN 00812146-00812163 (“សេចក្តីសម្រេចរបស់ អជសដ”)

[5] ឯកសារ E-96/8 “សំណើបន្ថែមរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាសុំដាក់នៅចំពោះអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនូវកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ និងប្រតិចារិក ជាមួយនឹងឧបសម្ព័ន្ធសម្ងាត់១ ដល់១៦” ចុះថ្ងៃទី២៧ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១២ ERN 00828859-00828873 “សំណើបន្ថែមរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា”)។

[6] ឯកសារ E-131/1.1 “ឧបសម្ព័ន្ធសំងាត់ក: បញ្ជីមិនពេញលេញនៃឈ្មោះសាក្សី អ្នកជំនាញ និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីសម្រាប់ការជំនុំជម្រះក្តីដំណាក់កាលដំបូងនៅក្នុងករណី០០២ ERN 00747687-00747694 ។ ឯកសារលេខ E236/1.1 អនុស្សាណៈរបស់សាលាដំបូងស្តី “ពីការបញ្ជាក់ជាបឋមនូវបុគ្គលដែលអង្គជំនុំជម្រះ ត្រូវស្តាប់សក្ខីកម្មក្នុងអំឡុងសវនាការលើចំណុចអង្គហេតុដែលពាក់ព័ន្ធ នឹងការផ្លាស់ទីលំនៅប្រជាជនក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១” ចុះថ្ងៃទី ២ តុលា ឆ្នាំ ២០១១ ERN ០០៨៥០១៤៧-០០៨៥០១៤៨ ។

ក្នុងញត្តិមួយ (ដែលមានសក្ខីកម្ម ៥១ នាក់ត្រូវបានទទួលយកដោយមិនមានការសួរដេញដោល)[7]។ ក្នុងអំឡុងពេលពីរឆ្នាំកន្លះក្នុងករណីសវនាការ *Karadzic* មានសក្ខីកម្មរបស់សាក្សីចំនួន ២៣៩ ដែលស្នើដាក់ជាភស្តុតាង ដែលក្នុងនោះកំណត់ហេតុ ១២៨ ត្រូវបានគេទទួលយកជាភស្តុតាងដោយគ្មានការសួរដេញដោលដោយបដិភាគី[8]។ តាមរយៈការស្នើដាក់ឯកសារដ៏ច្រើនបែបនេះ សំណើរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញានឹងធ្វើឲ្យប៉ះពាល់ដល់ភាពប្រក្រតីនៃការអនុវត្តដែលកំពុងធ្វើ របស់តុលាការអន្តរជាតិនានា។

[7] ករណីព្រះរាជអាជ្ញា ទល់នឹង Tolimir IT-05-088/2-T "សេចក្តីសម្រេចស្តីពីញត្តិរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាក្នុងការទទួលយក នូវភស្តុតាងជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ អនុលោមតាមវិធាន ៩២ ស្ទួន និង ៩៤ ស្ទួន" ចុះថ្ងៃទី ០៧កក្កដា ២០១០ បញ្ញត្តិកថាខណ្ឌ ទី២ចំណុចក។

[8] *ករណីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់ Karadzic,* IT-95-5/18-T "សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិទីមួយរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុ និងប្រតិចារិតនៃភស្តុតាងជំនួសសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់អនុលោមតាមវិធាន ៩២ស្ទួន (សាក្សីសម្រាប់១១ទីក្រុង) ចុះថ្ងៃទី១០ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០៩។ "សេចក្តីសម្រេចបន្ថែមលើញត្តិលើកទីមួយរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាអនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួន (សាក្សីសម្រាប់១១ក្រុង") ចុះថ្ងៃទី៩ ខែកុម្ភៈឆ្នាំ២០១០។ "សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិលើកទីពីររបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនៃកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី និងប្រតិចារិតនៃភស្តុតាងជំនួសសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់អនុលោមតាមវិធាន ៩២ស្ទួន (សាក្សីសម្រាប់ទីក្រុង ARK) ចុះថ្ងៃទី១៨ ខែមិនា ឆ្នាំ២០១០ ។ "សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិលើកទីពីររបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនូវភស្តុតាង Slobodan Stojkovic ជំនួសសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់អនុលោមតាមវិធាន ៩២ស្ទួន" ចុះថ្ងៃទី២២ ខែមិនា ឆ្នាំ២០១២ ។ "សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិលើកទីបីររបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុ និងប្រតិចារិតនៃភស្តុតាង ជំនួសសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់អនុលោមតាមវិធាន ៩២ស្ទួន (សាក្សីសម្រាប់ទីក្រុង Sarajevo" ចុះថ្ងៃទី១៥ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៩ ។ "សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិលើកទីបួនររបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុ និងប្រតិចារិតនៃភស្តុតាង ជំនួសសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់អនុលោមតាមវិធាន ៩២ស្ទួន (សាក្សីសម្រាប់ការចូលកាន់កាប់ទីក្រុង Sarajevo" ចុះថ្ងៃទី៥ ខែមិនា ឆ្នាម២០១០ ។ "អត្ថបទកោសលុបសាធារណៈនៃ"សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិលើកទីប្រាំររបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុ និងប្រតិចារិតនៃភស្តុតាង ជំនួសសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់អនុលោមតាមវិធាន ៩២ស្ទួន (សាក្សីសម្រាប់ទីក្រុង Srebrenica) ចេញនៅថ្ងៃទី២១ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០០៩, 6 មីនា២០១២ ។ "សេចក្តីសម្រេចកោះហៅ Drazen Erdemovic ដើម្បីសួរតទល់ដោយបដិភាគី" ចុះថ្ងៃទី១៣ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០១២ ។ "សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិលើកទីប្រាំមួយររបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុ និងប្រតិចារិតនៃភស្តុតាង ជំនួសសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់អនុលោមតាមវិធាន ៩២ស្ទួន (សាក្សីទាក់ទងនឹងចំណាប់ខ្មាំង" ចុះថ្ងៃទី២ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០៩។ "សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិលើកទីប្រាំពីររបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុ" ចុះថ្ងៃទី២១ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០០៩។ "សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនូវភស្តុតាងរបស់ Milan Tupajic ជំនួសសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់ អនុលោមតាមវិធាន៩២

៤. នីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិមុនៗទាំងនេះអាចនឹងមិនងាយត្រូវបានចោទប្រកាន់ចំពោះ បញ្ហាវិសាលភាព ឬភាពស្មុគស្មាញពេក ដូចករណី០០២ នោះទេ។ តាមពិតបទពិសោធន៍នៃតុលាការមិនអចិន្ត្រៃយ៍ នានាកន្លងមកដែលគេគោរព គឺសំដៅលើហេតុផលជាគោលការណ៍មួយដែលតម្រូវឲ្យអង្គជំនុំជម្រះប្រើប្រាស់វិធាន៩២ស្ទួន យកមកដាក់ជាអាទិភាព[9]។ ហេតុដូច្នេះ អង្គជំនុំជម្រះគប្បីមានមន្ទិលសង្ស័យទៅលើជំហយ៉ាងច្បាស់របស់សហព្រះរាជអាជ្ញាដែលនៅក្នុងករណី០០២ មានការទាមទារឲ្យមានការលើកលែងជាពិសេសចំពោះសិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទក្នុងការតទល់ទៅនឹងសាក្សីប្រឆាំងនឹង រូបគាត់ច្រើនជាងការអនុវត្តនៅអង្គជំនុំជម្រះដែលមានអាយុកាលពីរទសវត្សរ៍កន្លងមកដូចជានៅតុលាការ ICTR និង ICTY[10]។

៥. តុលាការវិសាមញ្ញជាច្រើន កម្រិតចំនួនកំណត់ហេតុដែលត្រូវទទួលយកជាភស្តុតាង ដោយមិនចាំបាច់មានការសួរដេញដោលនៅសវនាការ ពីព្រោះនិតីវិធីនោះឋិតនៅក្រោមលក្ខខណ្ឌរឹតបន្តឹងបំផុតនៅក្រោមវិធាន៩២ស្ទួន។ ការរឹតត្បិតទាំងនេះគឺជាចំនុចស្នូលនៃរបបគតិយុត្តិ(របស់មាត្រា៩២ស្ទួន) ដែលមានគោលដៅធ្វើឲ្យដំណើរការមានប្រទាក់ក្រឡាគ្នាក្នុងការអនុវត្ត។ នៅក្នុងការសម្រេចថាវិធាន៩២ស្ទួន អនុវត្តចំពោះនិតីវិធីបច្ចុប្បន្ន អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបញ្ចូលរបបគតិយុត្តិកម្រិតអន្តរជាតិ ដោយផ្អែកទាំងស្រុងលើច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតតុលាការវិសាមញ្ញនានា ទៅក្នុងនិតីវិធីរបស់ អវតក។ នៅក្រោមកាលៈទេសៈបែបនេះ អង្គជំនុំជម្រះត្រូវតែអនុវត្តរបបគតិយុត្តិនេះទាំងមូល ដោយប្រយ័ត្នប្រយែងនៅ

ស្ទួន" ចុះថ្ងៃទី២៤ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១២ ។ "សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងរបស់អ្នកជំនាញប្រាំរូបអនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួននិង ៩៤ស្ទួន" ចុះថ្ងៃទី៩ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០០៩ ។

[9] សេចក្តីសម្រេចរបស់ជំនុំជម្រះនៅកថាខណ្ឌ១៩ ។

[10] អង្គជំនុំជម្រះមិនគួរ ធ្វើឲ្យមានការភាន់ភាំង តាមរយៈសារជាតិនៃច្បាប់ស៊ីវិលចំពោះនីតិវិធីទាំងនេះទេ ។ នីតិវិធីកម្ពុជាគឺមានអានុភាព ចំពោះអង្គជំនុំជម្រះ ហើយចំពោះក្រុមមេធាវីការពារក្តីទាំអស់ បានជំរុញ អង្គជំនុំជម្រះឲ្យគោរពតាមនីតិវិធីទាំងនោះ។ អង្គជំនុំជម្រះ បានប្រកាន់នូវជំហរផ្សេងជំនួសវិញដោយអះអាងថា វិធាន និង យុត្តិសាស្ត្រ នៃតុលាការ មិនអចិន្ត្រៃយ៍ គឺអាចយកមកអនុវត្តបាន។ នៅក្នុងករណីណាក៏ដោយ សហព្រះរាជអាជ្ញា បានសន្និដ្ឋានថា ការទទួលយកនូវកំណត់ហេតុសាកសួរទាំងនេះជាភស្តុតាង គឺជាការសមរម្យ ចំពោះសវនាការឧក្រិដ្ឋកម្មដែលមានលក្ខណស្មុគស្មាញ និងប្រញាប់ប្រញាល់មួយ ហើយដែលជាការស្នើ ឡើងដែលអះអាងដោយ យោលទៅលើបទពិសោធន៍ ដែលមាននៅ ICTY/R។ សូមមើល សំណើដំបូង របស់ការិយាល័យ សហព្រះរាជអាជ្ញា, កថាខណ្ឌ ២៦។

ក្នុងដំណើរការរបស់ខ្លួន ហើយមិនត្រូវយក និងជ្រើសរើសវិធានណាដែលសេរីពេក ក្នុងការទទួលយកជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សីឡើយ។ សម្រាប់មូលហេតុខាងក្រោម ការអនុវត្តទាំងស្រុងនូវរបបគតិយុត្តិនៃវិធាន ៩២ស្ទួន នាំឲ្យមានការទាត់ចោលនូវកំណត់ហេតុសំខាន់ៗយ៉ាងច្រើនដែលស្នើឡើងដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា។ វិធីសាស្ត្រមិនសូវតឹងរឹង ពាក់ព័ន្ធនឹងការអនុវត្តរបបគតិយុត្តិដែលមានលក្ខណៈដូចតិចតួចទៅនឹងវិធាន ៩២ស្ទួន ហើយជាហេតុនាំឲ្យមានការរំលោភទៅនឹងការអះអាងដើមនៅក្នុងសេចក្ដីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងដែលថាអង្គជំនុំជម្រះនេះកំពុងតែប្រើប្រាស់ "និតីវិធីដែលបង្កើតឡើងនៅកម្រិតអន្តរជាតិ"។ វាក៏ចាត់ទុកផងដែរថាជាការរំលោភធ្ងន់ធ្ងរដល់សិទ្ធិសួរដេញដោល និងសិទ្ធិទទួលបានការកាត់ក្ដីដោយយុត្តិធម៌។

II. ច្បាប់ដែលពាក់ព័ន្ធ

ក. បទដ្ឋាន នានាសម្រាប់ការទទួលយកជាភស្តុតាងនៅក្រោមវិធាន៩២ស្ទួន

i- ទំនាក់ទំនងរវាងវិធាន ៩២ស្ទួន(ក) និង(គ)

៦. អនុលោមតាមវិធាន ៩២ស្ទួន នៃវិធានស្ដីពីនិតីវិធីនិងភស្តុតាង ការទទួលជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុមុនៗជំនួសឲ្យការផ្ដល់ចម្លើយនៅសវនាការ និងការទទួលជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុជំនួសឲ្យការសួរដេញដោលដោយបដិភាគី ត្រូវបានចេញជាពីរផ្នែកនិងត្រូវបានវិភាគជាបន្តបន្ទាប់[11]។ ជាបឋមអង្គជំនុំ

---

[11] *ករណីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់ Milutinovic*, IT-05-87-T, 'សេចក្ដីសម្រេចលើញត្តិរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាអនុលោមតាមវិធាន ៩២ស្ទួន" ចុះថ្ងៃទី៤ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៦ ("សេចក្ដីសម្រេច *Milutinovic* កក្កដា ០៦) កថាខណ្ឌ ១៥ដល់ ១៩ (ពិចារណាកត្តានានាចែងនៅក្នុងវិធាន៩២ស្ទួន (ក) ហើយបន្ទាប់មកការសួរដេញដោលបដិភាគី)។ *ករណីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់ Milosevic*, IT-02-54-T, 'សេចក្ដីសម្រេចលើញត្តិរបស់ ព្រះរាជអាជ្ញាសុំឲ្យទទួលយកជាភស្តុតាងនូវប្រតិចារិកជំនួសឲ្យសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់អនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួន(ឃ)-ប្រតិចារិក Foca ចុះថ្ងៃទី៣០ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៣ (សេចក្ដីសម្រេច *Milosevic* មិថុនា០៣)នៅកថាខណ្ឌ១០ ("មានបីជំហាននៅក្នុងការធ្វើសេចក្ដីសម្រេចណាមួយនៅក្រោមវិធាន៩២ស្ទួនៈ ជំហាន (i) ថាតើប្រតិចារិត អាចត្រូវទទួលយកជាភស្តុតាងនៅក្រោមវិធាន៩២ស្ទួនដែរ ឬអត់(ប្រសិនបើវាកាពារសកម្មភាព និងទង្វើរបស់ជនជាប់ចោទដូចមានចោទប្រកាន់ក្នុងដីកាបញ្ជូនរឿងឲ្យជំនុំជម្រះ នោះវានឹងមិន អាចទទួលយកជាភស្តុតាងបានទេ, ជំហាន(ii) តាមការអនុវត្តអំណាចឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់អង្គជំនុំជម្រះប្រតិចារិកដែលអាច ឬមិន អាច យកជាភស្តុតាងបានត្រូវមានហេតុផលជាជាសំអាងពីអង្គជំនុំជម្រះ និងជំហាន (iii) ប្រសិនបើប្រតិចារិកមួយត្រូវបានទទួលយក ល្គឹកណាសាក្សីដែលសក្ខីកម្មរបស់ខ្លួនមាននៅក្នុងប្រតិចារិត បានបង្ហាញខ្លួនសម្រាប់ការសួរដេញដោលដោយភាគីបដិបក្ខ")។ *ករណី រដ្ឋអាជ្ញា តទល់ Karadzic* IT-95-5/18-PT, សេចក្ដីសម្រេចលើញត្តិលើកទីបីរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា

ជម្រះ ត្រូវសម្រេចភាពអាចទទួលយកបានស្របតាមវិធាន៩២ស្ទួន(ក) ហើយបន្ទាប់អង្គជំនុំជម្រះពិចារណាថា ការទទួលយកគួរតែតម្រូវឲ្យមកបង្ហាញខ្លួននៅសវនាការសម្រាប់ការសួរដេញដោលដោយបដិភាគីនៅក្រោមវិធាន៩២ស្ទួន(គ)ដែរ ឬយ៉ាងណា។ ការវិភាគទាំងពីរនេះពាក់ព័ន្ធនឹងសួរចម្លើយសាក្សីជាន់គ្នា ប៉ុន្តែជាការពិចារណាដាច់ពីគ្នា ។

៧. សំណើនេះពាក់ព័ន្ធនឹងកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី ១ ៤០០ នាក់ ដែលភាគច្រើននឹងមិនត្រូវសួរដេញដោលនៅសវនាការនោះទេ។ ចំពោះសាក្សីទាំងអស់នេះ បទដ្ឋានពាក់ព័ន្ធដែលអាចអនុវត្តចំពោះការទទួលយកជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី ដោយមិនចាំបាច់តម្រូវឲ្យមានការសួរដេញដោលពីបដិភាគីនៅក្រោមវិធាន៩២ស្ទួន(គ) មិនមែនជាបទដ្ឋានទាបជាងដែលអនុវត្តចំពោះការទទួលយកជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី ដោយមិនចាំបាច់តម្រូវឲ្យមានការបង្ហាញខ្លួនសាក្សីនៅក្រោមវិធាន៩២ស្ទួន(ក)។ ករណីដែលទាញចេញពី តុលាការមិនអចិន្ត្រៃយ៍ នានាដែលពាក់ព័ន្ធតែចំពោះការទទួលយកជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីនៅក្រោមវិធាន៩២ស្ទួន(ក) ដោយគ្មានការចង្អុលបង្ហាញច្បាស់លាស់ថាជនជាប់ចោទមិនមានសិទ្ធិសួរដេញដោលសាក្សីប្រឆាំងនឹងគាត់ គឺមិនពាក់ព័ន្ធអ្វីទាំងអស់នឹងការវិភាគនេះទេ[12]។

៨. បើទោះបីជាភាពខុសគ្នារវាងដំណាក់កាលទាំងពីរនៃការវិភាគនេះ ត្រូវបានទទួលស្គាល់នៅក្នុងសំណើដើមរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាក៏ដោយ[13] ក៏វាមិនបានលើកឡើងឲ្យបានច្បាស់នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងដែរ។ សេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងចង្អុលបង្ហាញថាការទទួលយកជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីដែលមិនស្របជាមួយអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ នឹងត្រូវបានពិចារណាដោយអនុលោមតាមការវាយតម្លៃផ្អែកលើកត្តាប្រាំ

សុំទទួលយក ជា ភស្តុតាង នូវ កំណត់ហេតុ និងប្រតិចារិតនៃភស្តុតាង ជំនួសឲ្យសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់ អនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួនសាក្សីសម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋទីក្រុង Sarajevo” ចុះថ្ងៃទី១៥ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៩ (“សេចក្តីសម្រេច *Karadzic* តុលា០៩) នៅកថាខណ្ឌ ៥-៩ (ការវិភាគនៅក្រោមវិធាន៩២ ស្ទួន(ក) នៅកថាខណ្ឌ១០ (អនុវត្តតាមការវិភាគនៅក្រោមវិធាន៩២ស្ទួន(គ)។

[12] មេធាវីការពារក្តីទទួលស្គាល់ថា ការពិចារណាខុសគ្នា ដែលអនុវត្តសម្រាប់សាក្សីមួយរូបដែលទទួលមរណៈ ឬក៏មិនអាចមកបាន។ ការទទួលយកតាមមូលដ្ឋានបែបនោះនឹងតម្រូវឲ្យមានការបង្ហាញពីភាពមិនអាចមកបាន។ សូមមើល សេចក្តីសម្រេច អជសដ កថាខណ្ឌ ៣២ ដល់ ៣៣។

[13] សំណើដើមរបស់ កសព កថាខណ្ឌ ១៣។

ចំណុចដែលយកចេញពីវិធាន៩២ស្ទួន(ក)(i)។ នៅពេលភាពអាចទទួលយកត្រូវបានសម្រេចតាមវិធាន៩២ស្ទួន(ក) ហេតុដូច្នេះអវត្តមាន នៃសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់ និងឱកាសតទល់សាក្សីប្រឆាំងនឹងខ្លួន គឺជាការពិចារណាដែលមានការពាក់ព័ន្ធ ហើយថាតម្លៃដែលអាចបញ្ជាក់បាន និងទម្ងន់របស់ភស្តុតាងដែលស្របនឹងភស្តុតាងបែបនេះនៅក្នុងកាលៈទេសៈមួយចំនួន អាចត្រូវបានកម្រិត[14]។ វានៅមិនច្បាស់ថា តើអង្គជំនុំជម្រះ មានបំណរក្សាជំហាថា ការថមថយទម្ងន់របស់ភស្តុតាង គឺជាផលវិបាកពាក់ព័ន្ធតែមួយគត់នៃការគ្មានឱកាសសួរដេញដោលដោយបដិភាគីឬយ៉ាងណា[15]។

៩. មិនមែនជាស្រមោលនៃការមន្ទិលសង្ស័យនៅតុលាការមិនអចិន្ត្រៃយ៍នានា តែជាការខកខានមិនអនុញ្ញាតឱ្យមានឱកាសតទល់គ្នា ប៉ះពាល់ដល់ការទទួលយកភស្តុតាង។ នៅក្រោមវិធាន៩២ស្ទួន បន្ទាប់ពីសម្រេចថា កំណត់ហេតុមួយបំពេញបានតេស្តដែលមានចែងនៅក្នុងវិធាន៩២ស្ទួន(ក) តុលាការមានកាតព្វកិច្ចពិចារណាថា តើសាក្សីត្រូវតែចូលខ្លួនដើម្បីផ្តល់ចម្លើយនៅសវនាការស្របតាមវិធាន៩២ស្ទួន(គ)ដែរ ឬយ៉ាងណា[16]។ នៅក្នុងករណីនេះកំណត់ហេតុនឹងត្រូវបានទទួលយកជាភស្តុតាង បើសិនសាក្សីមានវត្តមាននៅតុលាការ និងអាចសួរដេញដោលដោយបដិភាគី[17]។ ការសន្និដ្ឋាននេះទាញចេញ

---

[14] សេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅកថាខណ្ឌ២៥។

[15] ក្នុងការពិពណ៌នា កាលៈទេសៈថាតើការស្តាប់ចម្លើយណាមួយអាចទទួលយកបាន អង្គជំនុំជម្រះបានដក់ស្រង់យុត្តិសាស្ត្រ ដោយសង្ខេបកត្តាដែលទាក់ទងទៅនឹងវិធាន ៩២ស្ទួន (គ) ប៉ុន្តែមិនបានពន្យល់ពីតួនាទីនៃកត្តាទាំងនោះនឹងអាចមានតួនាទីក្នុងការវិភាគរបស់អង្គជំនុំជម្រះ។ សូមមើល សេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង កថាខណ្ឌ ៣១ និង ជើងទំព័រ ៥០។

[16] សូមមើលអក្សរក្នុងជើងទំព័រ ១១ ខាងលើ ។

[17] វិធាន៩២ស្ទួន (ter)(ក)(i)-(iii)។ សេចក្តីសម្រេច *Milutinovic* កក្កដា ០៦ នៅកថាខណ្ឌ១៩ (ទាក់ទងនឹងកំណត់ហេតុដែលតម្រូវឱ្យមានការសួរដេញដោលដោយបដិភាគីក្រោមវិធាន៩២ស្ទួន(គ) "វាជាការត្រឹមត្រូវក្នុងការទទួលយកជាភស្តុតាង ឱ្យតែសាក្សីនិមួយៗ..អាចឱ្យសួរដេញដោលបាន។ *ករណីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់* *Karemera*, ICTR-98-44-T, 'សេចក្តីសម្រេចបន្ទាប់ពីការដាក់សេចក្តីសន្និដ្ឋានអនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួន ដោយ Joseph Nzirorera (កំណត់ហេតុដែលមានការបញ្ជាក់ត្រឹមត្រូវ) ចុះថ្ងៃ១០ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៩ ("សេចក្តីសម្រេច *Karemera* កញ្ញា ០៩") នៅកថាខណ្ឌ៤ ("ដោយយកចិត្តទុកដាក់ពីផលវិបាកដែលអាចកើតឡើង បើសិនសាក្សីគ្មានវត្តមានដើម្បីឱ្យសួរដេញដោលនៅសវនាការ" នោះកំណត់ហេតុនឹងមិនត្រូវបានទទួលយកជាភស្តុតាងទេ រហូតដល់សាក្សីបង្ហាញខ្លួននៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ)។ *ករណីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់* *Karadzic,* IT-95-5/18-T"សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិលើកទីពីររបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនៃកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី និងប្រតិចារិតនៃភស្តុតាងជំនួសសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់អនុលោមតាមវិធាន ៩២ស្ទួន (សាក្សីសម្រាប់ Arkទីក្រុង) ចុះថ្ងៃទី១៨ ខែមិនា ឆ្នាំ២០១០ ("សេចក្តីសម្រេច *Karadzic* មិនា ២០១០)

ពីវាក្យសព្ទយ៉ាងច្បាស់នៃវិធាន៩២ស្ទួន(គ)៖ "អង្គជំនុំជម្រះត្រូវសម្រេច...ថាតើតម្រូវឲ្យសាក្សីចូលខ្លួនដើម្បីសួរដេញនៅសវនាការដែរ ឬយ៉ាងណា។ ប្រសិនបើមិនសម្រេចទេ បទប្បញ្ញត្តិ ឬវិធាន៩២ ស្ទួនបីត្រូវតែយកមកអនុវត្ត"។ អនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួនបី "អង្គជំនុំជម្រះ*អាចទទួលយក*...ភស្តុតាងរបស់សាក្សីម្នាក់នៅក្នុងទម្រង់ជាកំណត់ហេតុជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ..*នៅក្រោមលក្ខខណ្ឌខាងក្រោម:* (i) សាក្សីមានវត្តមាននៅតុលាការ (ii) សាក្សីអាចត្រូវសួរដេញដោលដោយបដិភាគីនៅសវនាការ

នៅកថាខណ្ឌ៤៩ (ការសម្រេចពីការទទួលយកត្រូវពន្យារពេល រហូតដល់សាក្សីបង្ហាញខ្លួនពិតប្រាកដនៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ)។ *ករណីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់* *Milosevic* IT-02-54-T, 'សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំឲ្យទទួលយកជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុជាលាយលក្ខណ៍អក្សរនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី អនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួន" ចុះថ្ងៃទី២១ ខែមិនា ឆ្នាំ២០០២ ("សេចក្តីសម្រេច *Milosevic* មិនា ០២") នៅកថាខណ្ឌ២៧ ("ករណីដែលសាក្សីមិនចូលខ្លួនដើម្បីឲ្យសួរដេញដោលនៅសវនាការទេ នោះកំណត់ហេតុរបស់គាត់នឹងមិនទទួលយកជាភស្តុតាងឡើយ)។ រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់ *Lukic,* IT-98-32/I-T ("សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងស្របតាមវិធាន៩២ស្ទួន" ចុះថ្ងៃទី២២ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០៨ ("សេចក្តីសម្រេច *Lukic* សីហា ០៨") នៅកថាខណ្ឌ៣០ (ការទទួលយកប្រតិចារិតបន្ទាប់ពីបំពេញបានលក្ខខណ្ឌនានាដែលមានចែងនៅក្នុងវិធាន៩២ស្ទួនបី)។ *ករណីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់* *Galic*, IT-98-29-AR73.2 'សេចក្តីសម្រេចលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍បន្ទាន់បង្ខំទាក់ទងនឹងវិធាន៩២ស្ទួន(គ)" ចុះថ្ងៃទី៧ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០២ ("សេចក្តីសម្រេច *Galic*") នៅកថាខណ្ឌ១៥ (ប្រសិនបើវិធាន៩២ស្ទួន(គ) បានបំពេញមានជម្រើសពីរដែលតុលាការអាចរកបាន គឺមិនទទួលយកជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុ ឬសម្រេចថា "ការគ្មានឱកាសដើម្បីសួរដេញដោលអ្នកផ្តល់កំណត់ហេតុ គឺជាការសម្រេចដោយត្រឹមត្រូវក្នុងការមិនទទួលយកជាភស្តុតាងនូវកំណត់នេះ"។ *ករណីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់* *Martic*, IT-95-11-T, 'សេចក្តីសម្រេចលើសំណើរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនូវប្រតិចារិតស្របតាមវិធាន៩២ស្ទួន(ឃ) និងរបាយការណ៍អ្នកជំនាញ ស្របតាមវិធាន៩៤ស្ទួន" ចុះថ្ងៃទី១៣ ខែមករា ឆ្នាំ២០០៦ ("សេចក្តីសម្រេច *Martic*" នៅកថាខណ្ឌ២០ (នៅករណីដែលការអន្តរាយនៃការទទួលយកកំណត់ហេតុ មិនអាចជួសជុលបានតាមរយៈការសួរដេញដោលនៅសវនាការ កំណត់ហេតុត្រូវតែបដិសេធមិនទទួលយកជាភស្តុតាង)។ *ករណីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់* *Taylor*, SCSL-03-1-T, "សេចក្តីសម្រេចលើការជូនដំណឹង របស់ព្រះរាជអាជ្ញាអនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួន សុំទទួលយកភស្តុតាងដែលពាក់ព័ន្ធក្នុងចំណោមបញ្ហាដទៃទៀតជាមួយ Kenema និងលើការជូនដំណឹងរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាអនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួន សុំទទួលយកភស្តុតាងសក្ខីកម្មមុនៗ" ចុះថ្ងៃទី១៥ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៨ ("សេចក្តីសម្រេច *Taylor*") (ការទទួលយកកំណត់ហេតុដែលតម្រូវឲ្យសួរដេញដោល គឺជាលក្ខខណ្ឌស្តីពីឱកាសពិតៗ ដើម្បីសួរដេញដោលនៅសវនាការ)។

និងអាចចោទសួរដោយចៅក្រម"។ និតិវិធីនោះត្រូវបានយកមកអនុវត្តជាទូទៅដោយអង្គជំនុំជម្រះនៃតុលាការមិនអចិន្ត្រៃយ៍ជាច្រើន[18]។

១០. សេចក្តីសម្រេចក្រោមវិធាន៩២ស្ទួនដែលតម្រូវឱ្យសាក្សីចូលខ្លួនដើម្បីសួរដេញដោលនៅសវនាការ ត្រូវបានគេយល់ថាជាការអនុវត្តឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់អង្គជំនុំជម្រះ។ ប៉ុន្តែឆន្ទានុសិទ្ធិនោះត្រូវតែបានអនុវត្តឱ្យសមស្របតាមបទដ្ឋានដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងយ៉ាងត្រឹមត្រូវ ដែលកើតចេញពីយុត្តិសាស្ត្រ។ ការខកខានមិនទទួលស្គាល់ ឬមិនពិចារណាកត្តានានាតាមឆន្ទានុសិទ្ធិ ដែលជាប់ពាក់ព័ន្ធជាមួយវិធាន៩២ស្ទួន អាចបង្កើតឱ្យមានកំហុស[19]។

ii. បទដ្ឋានសម្រាប់ទទួលយកភស្តុតាងជំនួសឱ្យការសួរសាក្សីផ្ទាល់ខ្លួនស្របតាមវិធាន៩២ស្ទួន(ក)

១១. ដោយអនុវត្តតាមតុលាការមិនអចិន្ត្រៃយ៍នានា សេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងប្រកាន់ជំហរ ថាកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី "ដែលផ្តល់សក្ខីកម្មពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ ដូចបានចោទប្រកាន់នៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះ" មិនអាចទទួលយកបានឡើយ[20]។ ជាចម្បង នៅមុនការវាយតម្លៃនៃការពិចារណាដទៃទៀត កំណត់ហេតុបែបនេះមិន

---

[18] សូមមើលជើងទំព័រ ១៦ ខាងលើ។ បើទោះបីវិធាន៩២ស្ទួនចែងពីការសម្រេច "ភាពអាចទទួលយកបាន" នៅក្រោមវិធាន៩២ស្ទួន(ក) ហើយជាបន្ទាប់សិទ្ធិសួរដេញដោលស្របតាមវិធាន៩២ស្ទួន(គ) ក៏ការវិភាគសន្មតថាសាក្សីដែលកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយរបស់ខ្លួន ត្រូវបានទទួលយកស្របតាមវិធាន៩២ស្ទួន(ក) សាក្សីនោះនឹងត្រូវសួរដេញដោលនៅសវនាការបើសិនជាតម្រូវដោយផ្អែកលើការវិភាគធ្វើឡើងស្របតាមវិធាន៩២ស្ទួន(គ)។ នៅក្នុងករណីនេះសាក្សីនឹងមិនត្រូវកោះហៅឱ្យចូលខ្លួនដើម្បីសួរដេញដោលនោះទេ បើទោះលទ្ធផលចេញពីការវិភាគស្របតាមវិធាន៩២ស្ទួន(គ) ជាអ្វីក៏ដោយ ។ នេះជាផលវិបាកកើតចេញពីចំនួនដ៏ច្រើននៃសម្ភារៈភស្តុតាងដែលមិនអាចប្រមើលដឹងជាមុនបាន រួមទាំងសម្ភារៈភស្តុតាងនៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធរបស់ កសព ផងដែរ។ វចនាសម្ព័ន្ធរបស់វិធានបង្ហាញថា អ្នកពង្រាងវិធានមិនបានប្រមើលទុកជាមុនថាសំណើសុំទទួលយកភស្តុតាងមានទំហំច្រើនបែបនេះទេ ដែលពិតជាមិនអាចកោះហៅសាក្សីឱ្យផ្តល់ចម្លើយនៅសវនាការបានឡើយ។

[19] សេចក្តីសម្រេច *Galic* នៅកថាខណ្ឌ១៨-២០ ។

[20] សេចក្តីសម្រេចអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង កថាខណ្ឌ ១៤ (ខ)។

អាចទទួលយកជាស្វ័យប្រវត្តិបានទេ[21]។ ភស្តុតាងដែលមិនផ្តល់សក្ខីកម្មពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ ត្រូវតែបានពិចារណាដោយផ្អែកតាមកត្តាខុសៗគ្នាជាច្រើន ទាញចេញពីវិធាន៩២ស្ទួន(ក) និងបានពិភាក្សានៅកថាខណ្ឌ២៤ នៃសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅមុនការសម្រេចពីការទទួលយកភស្តុតាងជំនួសឲ្យសួរដេញដោលសាក្សីខ្លួនឯង[22]។

iii. <u>បទដ្ឋានសម្រាប់ការទទួលយកភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុ ជំនួសឲ្យការសួរដេញដោលសាក្សីនៅសវនាការដោយភាគីបដិបក្ខស្របតាមវិធាន ៩២ស្ទួន(គ)</u>

១២. កំណត់ហេតុដែលត្រូវបានទទួលយកជាភស្តុតាង ជំនួសឲ្យការសួរដេញដោលសាក្សីខ្លួនឯង ត្រូវតែបានសួរដេញដោលដោយបដិភាគីនៅសវនាការ (ឬបើមិនអញ្ចឹងទេ កំណត់ហេតុនេះត្រូវបដិសេធចោល) ប្រសិនបើវាមានសារៈសំខាន់គ្រប់គ្រាន់នៅក្នុងបរិបទប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទ។ ភស្តុតាងបែបនេះរួមទាំងភស្តុតាងដែលផ្តល់សក្ខីកម្ម (i) ពីអំពើល្មើសដែលនៅជិតបំផុតនឹងជនជាប់ចោទ[23] និង(ii) បញ្ហាណាមួយរវាងភាគី ដែលខុសគ្នាពីបញ្ហាដែលមិនសូវមានសារៈសំខាន់ ឬដែលមានតែពីខាងក្រៅ[24]។

---

[21] សេចក្តីសម្រេចអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅកថាខណ្ឌ២១។ *រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់* *Nsabimana*, ICTR-97-29-T, ‘សេចក្តីសម្រេចលើសំណើរបស់ *Nsabimana* សុំឲ្យទទួលយកកំណត់ហេតុជាលាយលក្ខណ៍អក្សរនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី Jami ដើម្បីស្តាប់សក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់ស្របតាមវិធាន៩២ស្ទួន” ចុះថ្ងៃទី១៥ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៩ (រៀបរាប់ពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តជា “ចំណុចផ្តើម”)។ ដោយអនុលោមតាមវិធាន ៩២ ស្ទួនបី (ខ) និងកថាខណ្ឌ ៣១ នៃ សេចក្តីសម្រេចអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ដែលភស្តុតាងបែបនេះអាចទទួលយកបាននៅពេលដែលការសួរដេញដោលត្រូវបានអនុញ្ញាត។

[22] សេចក្តីសម្រេច Milosevic ខែមិថុនា ២០០៣ កថាខណ្ឌ ១០-១៤។

[23] សេចក្តីសម្រេច Martic, នៅកថាខណ្ឌ ២០ (ភាពនៅជិតបំផុត គឺជាចំណុចស្នូលទាំងការទទួលយកភស្តុតាង និងការសួរដេញដោលដោយភាគីបដិបក្ខ)។ ករណី*រដ្ឋអាជ្ញា តទល់* *Karemera* ICTR-98-44-T “សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនៃអំពើរំលោភសេពសន្ថវៈ និងបំពារបំពានផ្លូវភេទ អនុលោមតាមវិធាន ៩២ស្ទួន នៃវិធានស្តីពីនិតីវិធី និងភស្តុតាង និងដីកាសម្រេចកាត់បន្ថយបញ្ជីសាក្សីដាក់បន្ទុក” ចុះថ្ងៃទី១១ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០០៦ (“សេចក្តីសម្រេច *Karemera* ១១ ធ្នូ ០៦”) នៅកថាខណ្ឌ ១៥ (ភាពនៅជិតបំផុតនឹងអំពើ និងការប្រព្រឹត្តដូចមានរៀបរាប់នៅក្នុងកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងការអនុវត្តធន្ទានុសិទ្ធិក្នុងការសួរដោញដោល) សេចក្តីសម្រេចរបស់ Karadiz នៅថ្ងៃទី០៩ ខែតុលា,កថាខណ្ឌ១០ (ដូចគ្នា)។ ករណីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់ *Blagojevic,* IT-02-60-T “សេចក្តីសម្រេច ដំបូងលើញត្តិរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុស្តាប់

១៣. បទដ្ឋានទាំងនេះគឺជាក់លាក់ ដែលផ្អែកលើការចោទប្រកាន់ប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទ និងមេធាវីការពារក្តីដែលមានបំណងចង់បង្ហាញ។ ជាផលវិបាក វិធានត្រចះត្រចង់ មិនទាន់រកឃើញនៅឡើយទេ។ ប៉ុន្តែគោលការណ៍ខាងក្រោមដែលកើតចេញពីករណីយុត្តិសាស្ត្រ មានការពាក់ព័ន្ធជាពិសេសដល់ករណីនេះ[25]។

ក. នៅក្នុងករណីដែលការទទួលខុសត្រូវថ្នាក់លើត្រូវបានចោទប្រកាន់ សក្ខីកម្មទាក់ទងនឹងការប្រព្រឹត្ត របស់អ្នកនៅក្រោមបង្គាប់ តម្រូវឱ្យមានការសួរដេញដោល ប្រសិនបើអ្នកទាំងនោះ "នៅជិត" ជនជាប់ចោទ។ នៅក្នុងករណីដែលភស្តុតាងពាក់ព័ន្ធដោយផ្ទាល់ជាមួយអ្នកនៅក្រោមបង្គាប់ វិធានត្រូវបានបដិសេធជាសកល។ គ្មានករណីយុត្តិសាស្ត្រទាំងប្រាំពីរណាមួយដែលសំអាងដោយសហព្រះរាជអាជ្ញាថា ជាតំណាងករណីយុត្តិសាស្ត្រនៅតុលាការមិនអចិន្ត្រៃយ៍ តុលាការបានទទួលយកជាភស្តុតាងចំនួនពីរលើក ហើយតុលាការ

ចម្លើយសាក្សី និងសក្ខីកម្មនៅលើមុខ១ អនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួន" ចុះថ្ងៃទី១២ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៣ ("សេចក្តីសម្រេច *Blagojevi*") នៅកថាខណ្ឌ១២។

[24] ករណីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់ Haradinaj, IT-04-84bis-PT "សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនូវប្រតិចារិតនៃភស្តុតាង ជំនួសឱ្យសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់ ស្របតាមវិធាន៩២ស្ទួន" ចុះថ្ងៃទី២២ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១១ (សេចក្តីសម្រេច Haradinaj ") នៅកថាខណ្ឌ២២ (ភស្តុតាងសក្ខីកម្មពីបញ្ហាសំខាន់រវាងភាគី ផ្ទុយពីបញ្ហាខាងក្រៅ ឬបញ្ហាដែលពាក់ព័ន្ធបន្ទាប់បន្សំ តម្រូវឱ្យមានការសួរដេញដោលនៅសវនាការ ។ សេចក្តីសម្រេច *Karadzic* តុលា ២០០៩ នៅកថាខណ្ឌ១០ ។ សេចក្តីសម្រេច Blagojevic នៅកថាខណ្ឌ១២ ("ភស្តុតាងដែលសំខាន់ដល់ការចោទប្រកាន់" តម្រូវឱ្យមានការសួរដេញដោល) ។ ករណីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់ *Brdanin*, IT-99-36-T "អត្ថបទដើមសាធារណនៃសេចក្តីសម្រេចសំងាត់ស្តីពីការទទួលយកតាមវិធាន៩២ស្ទួននៃកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីចុះថ្ងៃទី១ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០២, ថ្ងៃទី២៣ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០២ ("សេចក្តីសម្រេច *Brdanin*") នៅកថាខណ្ឌ១១ (ភស្តុតាងដែលមានសក្ខីកម្មសំខាន់ដល់ការចោទប្រកាន់ ត្រូវតម្រូវឱ្យមានការសួរដេញដោលនៅសវនាការ)។ សេចក្តីសម្រេច Keremera ថ្ងៃទី១១ ខែធ្នូ ២០០៦ នៅកថាខណ្ឌ ១៦ (ដូចគ្នា)។

[25] ដោយសារ មានការបកស្រាយដូចគ្នាមួយចំនួន ក្នុងការវិភាគវិធាន ៩២ស្ទួន ចំណុច ក និង គ, នៅក្នុងករណីច្បាប់ដែលបាន ដកស្រង់ពីកត្តាទាំងនេះ គឺផ្អែកលើ ការដកចេញនូវសក្ខីកម្ម ដើម្បីបំពេញនូវវត្ថុបំណងរបស់វិធាន ៩២ស្ទួន ចំណុចក ជាជាងចំណុច គ។ ការបែងចែកនេះពុំបង្កវិបាកនៅទីនេះឡើយ ដោយសារ កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយ មួយដែល មិនអាចទទួលយកជាភស្តុតាងបានក្រោមវិធាន ៩២ ចំណុច ក គឺ ពិតណាស់ មិនអាចទទួលយកជាភស្តុតាង បានទេបើគ្មាន ការសួរដេញដោលដោយភាគីបដិបក្ខ ក្រោមវិធាន ចំណុច គ។

លើកឡើងយ៉ាងច្បាស់ថាពុំមានភស្តុតាងណាមួយ មានសក្ខីកម្មពាក់ព័ន្ធនឹងអ្នកនៅក្រោមបង្គាប់ឡើយ នៅមុនពេលសម្រេចទទួលយក[26] ហើយនៅពេលតុលាការយល់ឃើញថាការសួរដេញដោលនៅសវនាការ ត្រូវបានតម្រូវដោយសារតែមូលហេតុនោះ[27]។ ជាផលវិបាក ករណីយុត្តិសាស្ត្រត្រូវបានគេចម្លង[28]។

ខ. សក្ខីកម្មទាក់ទងនឹងអំពើ និងការប្រព្រឹត្តនៃសហសមាជិកនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ដែលនៅជិតជនជាប់ចោទ ត្រូវបានតម្រូវឱ្យមានការសួរដេញនៅសវនាការ[29]។

---

[26] សំណើរដើមរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា នៅកថាខណ្ឌ ២២(ក) (សំអាងលើសេចក្តីសម្រេច Karadzic តុលា ២០០៩, កថាខណ្ឌ២២(ខ) (សំអាងលើសេចក្តីសម្រេច Blagojevic)។

[27] សំណើរដើមរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា នៅកថាខណ្ឌ២២(ច) (សំអាងសេចក្តីសម្រេច Brdanin)

[28] សេចក្តីសម្រេច *Galic* នៅកថាខណ្ឌ១៤-១៦, សេចក្តីសម្រេច Milosevic មិនា ០២ នៅកថាខណ្ឌ, (អង្គជំនុំជម្រះត្រូវតែប្រុងប្រយ័ត្នខ្ពស់" នៅពេលសម្រេចទទួលយកភស្តុតាង ដោយពុំមានចាំបាច់តម្រូវឱ្យមានការសួរដេញដោលលើភស្តុតាងអំពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តអ្នកនៅក្រោមបង្គាប់ជិតក្បែរ ដែលជនជាប់ចោទអាចទទួលខុសត្រូវពីបទល្មើស)។ ករណី*រដ្ឋអាជ្ញា តទល់ Bagosora*, ICTR-98-41-T "សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនៃកំណត់ហេតុជាលាយលក្ខណ៍អក្សរនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីនៅក្រោមវិធាន៩២ស្ទួន ចុះថ្ងៃទី៩ ខែមិនា ឆ្នាំ២០០៤ ("សេចក្តីសម្រេច *Bagosora* មិនា ០៤") នៅកថាខណ្ឌ ២០-២២, ២៥,២៨ (កំណត់ហេតុដែលមិនផ្តល់សក្ខីកម្មពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជាប់ចោទ ត្រូវតែតម្រូវឱ្យសួរដេញដោល ដោយសារតែភាពនៅជិតរវាងការប្រព្រឹត្តដែលត្រូវបានពិពណ៌នា និងជនជាប់ចោទ)។ សេចក្តីសម្រេច Brjanin នៅកថាខណ្ឌ១២ (អំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់អ្នកនៅក្រោមបង្គាប់ និងសហចារីដែលពាក់ព័ន្ធនឹងការសួរដេញដោលនៅសវនាការ) នៅកថាខណ្ឌ២៤-២៦ (សិទ្ធិតទល់យោធាដែលជនជាប់ចោទអាចទទួលខុសត្រូវ), កថាខណ្ឌ៣០ (តម្រូវឱ្យមានការសួរដេញដោលសាក្សីដែលមានសក្ខីកម្មទាក់ទងនឹងទីកន្លែងដែលក្រោមការត្រួតត្រារបស់ជនជាប់ចោទ)។ *Prosecutor v. Hadzihasanovic and Kubura*, IT-01-47-T "សេចក្តីសម្រេចលើបណ្តឹងព្រះរាជអាជ្ញា ដោយអនុលោមតាមវិធាន៩២ ស្ទួន (ក) នៃវិធាន" ថ្ងៃទី ០៤ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០០៤ (សេចក្តីសម្រេច Hadzihasanovic ថ្ងៃទី០៤ កុម្ភៈ) ទំព័រ ៤ ដល់ ៥។ សេចក្តីសម្រេច Blagojevic នៅកថាខណ្ឌ១២ (ភាពនៅជិតនឹងអំពើ និងការប្រព្រឹត្តដែលបានពិពណ៌នានៅក្នុងកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី ទាក់ទងនឹងការប្រើប្រាស់ឆន្ទានុសិទ្ធិពាក់ព័ន្ធនឹងការអនុញ្ញាតឱ្យមានការសួរដេញដោលនៅសវនាការ)។

[29] សេចក្តីសម្រេច *Galic* នៅកថាខណ្ឌ១៣ (ការដែលថាកំណត់ហេតុជាលាយលក្ខណ៍អក្សរនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីមានសក្ខីកម្មពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់អ្នកនៅក្រោមបង្គាប់" ឬជនដទៃទៀត ដែលជនជាប់ចោទត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីការទទួលខុសត្រូវចំពោះអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ពួកគេ" ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងការសម្រេចថា តើត្រូវអនុញ្ញាតឱ្យឱកាសសួរដេញដោលដែរ ឬទេ)។ សេចក្តីសម្រេច Karazic ខែមិនា ០៩ នៅកថាខណ្ឌ៤៤-៤៩ (តម្រូវឱ្យមានឱកាសសួរដេញដេញដោលនៅសវនាការលើសាក្សីដែលផ្តល់

គ. ភស្តុតាងពីទីតាំងបទល្មើស (crime base) ដែលមានសារៈសំខាន់នៅក្រោមកាលៈទេសៈដែលអាចតម្រូវឱ្យមានការសួរដេញដោល បើទោះបីជាវាមិនពាក់ព័ន្ធជាមួយបុគ្គលដែលនៅជិតក្បែរជនជាប់ចោទក៏ដោយ។ ភស្តុតាងបែបនេះមាននៅក្នុងករណីមួយក្នុងចំណោមករណីប្រាំពីរដែលសំអាងដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា[30] និងនៅក្នុងករណីជាច្រើនទៀតដែលអាចរកបាននៅក្នុងករណីយុត្តិសាស្ត្រ[31]។

ឃ. ភស្តុតាងបញ្ជាក់ពីរចនាសម្ព័ន្ធរដ្ឋបាល និងបញ្ហា តម្រូវឱ្យមានការសួរដេញដោល បើសិនវាមានសារៈសំខាន់នៅក្រោមកាលៈទេសៈជាច្រើន ឧទាហរណ៍បើសិនជាភស្តុតាងនេះពាក់ព័ន្ធស៊ីជម្រៅដល់ការសម្រេចលើការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌរបស់ជនជាប់ចោទ[32]។

សក្ខីកម្មពីអំពី និងការប្រព្រឹត្តរបស់សមាជិកជាន់ខ្ពស់នៃសហឧក្រិដ្ឋរួម ប៉ុន្តែមិនមែនសមាជិកជាន់ទាប ឬថ្នាក់កណ្តាលនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមទេ) ។ រឿងក្តី*រដ្ឋអាជ្ញា តទល់* *Dordevic*, IT-05-87/1-T "សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនៃកំណត់ហេតុជាលាយលក្ខណ៍អក្សរនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី K14 ជំនួសឱ្យសក្ខីកម្មផ្ទាល់មាត់ ស្របតាមវិធាន ៩២ស្ទួន" ចុះថ្ងៃទី១៨ ខែមិនា ឆ្នាំ២០០៩ នៅកថាខណ្ឌ១១-១៧ (ភស្តុតាងកម្រិតទាបនៃឧក្រិដ្ឋកម្មដែលដាក់កំហុសមកលើតែមន្ត្រីថ្នាក់ទាបតម្រូវឱ្យមានការសួរដេញដោលនៅសវនាការ ពីព្រោះជនជាប់ចោទត្រូវបានចោទប្រកាន់ពៅ JCE និងការទទួលខុសត្រូវក្នុងនាមថ្នាក់លើ)។); *Prosecutor v. Stanisic and Zupljanin*, IT-08-91-T "សំអាងហេតុជាលាយលក្ខណ៍អក្សរសម្រាប់សេចក្តីសម្រេចផ្ទាល់មាត់ ដែលអនុញ្ញាតដោយផ្នែកដល់ញត្តិរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាស្នើសុំឱ្យទទួលយកភស្តុតាង ST223 ដោយអនុលោមតាមវិធាន ៩២ ស្ទួន" ថ្ងៃទី ០១ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១០ (សេចក្តីសម្រេច Stanisic ១០ ធ្នូ), កថាខណ្ឌ ២៦ ដល់ ២៧។

[30] សំណើដើមរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា នៅកថាខណ្ឌ២២(ឆ) (សំអាង*ករណីរដ្ឋអាជ្ញាតទល់ Sikirica*, IT-95-8-T "សេចក្តីសម្រេចលើពាក្យសុំរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនៃប្រចារិតអនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួន" ចុះថ្ងៃទី២៣ ឧសភាឆ្នាំ២០០១ ។

[31] សេចក្តីសម្រេច Haradinaj នៅកថាខណ្ឌ ៦០, សេចក្តីសម្រេច Milosevic មិនា ០២ នៅថាខណ្ឌ ២៤-២៥, សេចក្តីសម្រេច Milutinovic កក្កដា ០៦ នៅកថាខណ្ឌ១៨ (ភស្តុតាងនៃកន្លែងបទល្មើសមិនជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងអំពើល្មើស និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ ដែលត្រូវសួរដេញដោល ដោយសារវាត្រូវបានជំទាស់ដោយមេធាវី)។ សេចក្តីសម្រេច Lukic នៅកថាខណ្ឌ២៥ (ត្រូវសួរដេញដេញនៅសវនាការ បើសក្ខីកម្មទាក់ទងនឹងបញ្ហាដែលជនជាប់មិនទទួលខុសត្រូវព្រហ្មណ្ឌដោយផ្ទាល់ ដោយសារតែមានលក្ខណៈសំខាន់គ្រប់គ្រាន់)។សេចក្តីសម្រេច LukicN កថាខណ្ឌ ២៥ (ពាក់ព័ន្ធនឹងសក្ខីកម្មដែលមិនមានការបង្ហាញដោយផ្ទាល់ ចំពោះទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌរបស់ជនជាប់ចោទ ក្នុងការសួរដេញដោលសាក្សីដោយបដិភាគី ដោយសារតែវាមានសារៈសំខាន់គ្រប់គ្រាន់ហើយ)

[32] រឿងក្តី*រដ្ឋអាជ្ញា តទល់ Oric*, IT-03-68-T, 'សេចក្តីសម្រេចលើសំណើរបស់មេធាវីសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយ Avdo Hesjnovic' ចុះថ្ងៃទី១៥ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៥ នៅទំព័រ៣-៤។ សេចក្តីសម្រេច Hadzihasanovic ថ្ងៃទី ០៤ ខែ កុម្ភៈ ទំព័រ ៤ ដល់ ៥។

ង. ភស្តុតាងដែលផ្តល់សក្ខីកម្មអំពីធាតុផ្សំរួម មិនត្រូវបានទទួលយកជាស្វ័យប្រវត្តិដោយគ្មានការសួរដេញដោលឡើយ។ បញ្ហានេះកើតឡើងនៅក្នុងករណីមួយដែលលើកឡើងដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា ហើយនៅក្នុងករណីនោះតុលាការទទួលយកភស្តុតាងដែលផ្តល់សក្ខីកម្មពីការវាយប្រហារទ្រង់ទ្រាយធំ និងជាប្រព័ន្ធ ដោយសារតែបញ្ហានោះត្រូវបានពិភាក្សាយ៉ាងទូលំទូលាយនៅតុលាការ និងជាពិសេសសាក្សីជាក់លាក់ទាំងនោះ ត្រូវបានសួរដេញដោលរួចហើយនៅក្នុងការជំនុំជម្រះផ្សេង[33]។ ភស្តុតាងស្រដៀងនេះត្រូវបានបដិសេធមិនទទួលយក បើគ្មានការសួរដេញដោលនៅករណីដទៃទៀតទេ[34]។

ខ.លក្ខខណ្ឌនៅមុនការទទួលយកភស្តុតាងអនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួន

១៤. កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សីដែលដាក់អនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួន ត្រូវតែបំពេញបានលក្ខខណ្ឌតម្រូវទូទៅសម្រាប់ការទទួលយកភស្តុតាង រួមទាំងភាពពាក់ព័ន្ធនិងភាពជឿជាក់បាន[35]។ បន្ថែមពីលើនេះសាក្សីត្រូវបានបញ្ជាក់ពីភាពត្រឹមត្រូវរបស់កំណត់ហេតុនៅចំពោះមុខបុគ្គលដែលត្រូវបានអនុញ្ញាតធ្វើជាសាក្សីចំពោះការប្រកាសបែបនេះ ស្របតាមច្បាប់និងនិតីវិធីរបស់រដ្ឋ [ឬ]មន្ត្រីម្នាក់ដែលតែងតាំងដោយរដ្ឋបាលតុលាការសម្រាប់គោលបំណងនេះ”[36]។ កំណត់ហេតុដែលមិនបានត្រួតពិនិត្យដោយបុគ្គលដែលអនុញ្ញាត មិនអាចទទួលយកជាភស្តុតាងបានឡើយ[37]។

---

[33] សំណើដើមរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា នៅកថាខណ្ឌ២២(ង) (សំអាង*រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់* *Naletilic and Martinovic*, IT-98-34-PT, “សេចក្តីសម្រេចទាក់ទងនឹងការជូនដំណឹងរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាពីបំណងប្រគល់ប្រតិចារិតនៅក្រោមវិធាន៩២ស្ទួន(ឃ)” ចុះថ្ងៃទី ៩ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០០១ នៅកថាខណ្ឌ១២)។

[34] រឿងក្តី*រដ្ឋអាជ្ញាតទល់* *Bagosora*, ICTR-98-41-T “សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនៃកំណត់ហេតុជាលាយលក្ខណ៍អក្សរនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីស្របតាមវិធាន ៩២ស្ទួន” ចុះថ្ងៃទី ៩ ខែ មិនា ឆ្នាំ ២០០៤ (“សេចក្តីសម្រេច *Bagosara* មិនា ០៤”) នៅកថាខណ្ឌ ៣៨ និងសេចក្តីសម្រេច Karemra ១១ ធ្នូ ០៦ នៅកថាខណ្ឌ២០ ។

[35] សេចក្តីសម្រេចអង្គជំនុំជម្រះនៅកថាខណ្ឌ ២៣ ។

[36] វិធាន ៩២ស្ទួន(ខ) នៃនិតីវិធី និងភស្តុតាងរបស់ ICTY.

[37] ករណី*រដ្ឋអាជ្ញា តទល់* *Bagosara*, ICTR-98-41-T “សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិរបស់ Bagosara ទាក់ទងនឹងបញ្ជីឈ្មោះសាក្សី និងកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយរបស់សាក្សីអនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួន” ចុះថ្ងៃទី១២ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០០៦ (“សេចក្តីសម្រេច *Bagosara* ធ្នូ ០៦”) នៅកថាខណ្ឌ៥ ។

គ.កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សីមានភស្តុតាងដែលទទួលយកបាន និងភស្តុតាងមិនទទួលយកបាន

១៥. ក្នុងករណីដែលកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សីដែលនឹងមិនចូលខ្លួននៅសវនាការ កំណត់ហេតុនេះអាចទទួលយកមួយផ្នែក ហើយមានតែផ្នែកដែលទទួលយកទេ អាចដាក់នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះបាន។ អង្គជំនុំជម្រះ"មិនមានឆន្ទានុសិទ្ធិ...ទទួលយកកំណត់ហេតុដែលមិនទទួលយកដែលត្រូវបានគេយល់ថាជាផ្នែកដែលមិនទទួលយក នឹងត្រូវបានគេមិនអើពើ...លក្ខខណ្ឌទទួលយកនឹងបំផ្លាញការវាយតម្លៃបឋមដែលធ្វើឲ្យភាគីទាំងអស់មានមន្ទិលសង្ស័យថា តើផ្នែកណាដែលត្រឹមត្រូវដាក់នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះជាភស្តុតាង ហើយផ្នែកណាដែលមិនត្រឹមត្រូវដាក់នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ ជាភស្តុតាង[38] ហេតុដូច្នេះ អង្គជំនុំជម្រះជាទម្លាប់កោសលុបផ្នែកនៃកំណត់ហេតុដែលមិនអាចទទួលយកជាភស្តុតាងនៅមុនពេលដែលកំណត់នេះអាចទទួលយកជាភស្តុតាង[39]។

១៦. កាតព្វកិច្ចក្នុងការកំណត់អំពីទិដ្ឋភាពនៃកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សីដែលត្រូវទទួលយកជាភស្តុតាងអាស្រ័យលើភាគីដែលដាក់កំណត់ហេតុ[40]។ ជាបឋមកាតព្វកិច្ចនេះចេញពីការណ៍ដែលថា ឯកសារត្រូវបានស្នើឡើងដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា ហើយបន្ថែមពីលើការសន្មតជាមុនថាគ្មានទោសដរាបណាតុលាការមិនទាន់កាត់ទោសជាផ្លូវការ និងបន្ទុកមកលើសហព្រះរាជអាជ្ញាក្នុងការដាក់នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះនូវភស្តុតាងដែលអាចទទួលយក ដើម្បីបង្កើតពិរុទ្ធភាពរបស់ជនជាប់ចោទ។ បើគ្មានភាពជាក់

---

[38] ករណី*រដ្ឋអាជ្ញា តទល់* *Bagosara*, ICTR-98-41-T "សេចក្តីសម្រេចលើការទទួលយកជាភស្តុតាងនៃកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីដែលបានស្លាប់ទៅហើយ" ចុះថ្ងៃទី១៩ ខែមករា ឆ្នាំ២០០៥ ("សេចក្តីសម្រេច *Bagosara ១៩* មករា ០៥") នៅកថាខណ្ឌ១៧ ។

[39] រឿងក្តី*រដ្ឋអាជ្ញា តទល់* *Prlic*, IT-04-74-T, 'សេចក្តីសម្រេចលើការទទួលយកភស្តុតាងអនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួន(ក) ចុះថ្ងៃទី ២៣ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០០៨ នៅកថាខណ្ឌ១៥ (ព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវតែបានកំណត់អត្តសញ្ញាណសម្រង់ដែលពាក់ព័ន្ធ) នៅកថាខណ្ឌ១៦ (បានកោសលុបផ្នែកដែលមិនទទួលយក)។ ករណី*រដ្ឋអាជ្ញាតទល់* *Popovic*, IT-05-88-T "ដីកាលើសារណារបស់ព្រះរាជអាជ្ញាអនុលោមតាមវិធាន៩២ស្ទួន សេចក្តីសម្រេចដែលចេញនៅថ្ងៃទី១២ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៦" ចុះថ្ងៃទី១៣ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០០៦ ("សេចក្តីសម្រេច *Popovic*) សម្រេចនៅកថាខណ្ឌ៤-៦ (កោសលុបផ្នែកដែលមិនទទួលយក)។ សេចក្តីសម្រេច Martic នៅកថាខណ្ឌ២៦-២៧ (កោសលុបផ្នែកដែលមិនទទួលយក)។

[40] សេចក្តីសម្រេច Bagosora, មករា ០៥ នៅកថាខណ្ឌ ១៨។

លាក់ចំពោះផ្នែកណានៃកំណត់ហេតុ ត្រូវទទួលយកជាភស្តុតាង ដូច្នេះកំណត់ហេតុទាំងមូលត្រូវតែបដិសេធចោល[41]។

III. អំណះអំណាង

ក. សារណាឆ្លើយតបនេះដាក់ទាន់ពេលវេលា

១៧. មេធាវីការពារបានឆ្លើយតបទៅនឹងសំណើដើមរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញានៅខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១១ អនុវត្តតាមពេលវេលាកំណត់ដែលមានចែងនៅក្នុងវិធានផ្ទៃក្នុង។ នៅខែ មិថុនា ២០១២ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានសម្រេចលើសំណើនេះ ដោយបានបដិសេធចោលអំណះអំណាងរបស់មេធាវីការពារក្តីទាក់ទងនឹងភាពមិនអាចអនុវត្តបាននៅ អវតក នៃរបបគតិយុត្តិវិធាន ៩២ស្ទួន និងបានយល់ឃើញជាលើកដំបូងថា ការទទួលយកជាភស្តុតាងនៃកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយដែលដាក់ដោយសហព្រះរាជអាជ្ញានឹងសម្រេចដោយអនុវត្តរបបគតិយុត្តិនេះ។ នៅថ្ងៃទី ២៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ សហព្រះរាជអាជ្ញាស្វែងរកការទទួលយកជាភស្តុតាងនៃសក្ខីកម្មជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ សមស្របតាមសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង។ អំណះអំណាងរបស់មេធាវីមានការទាក់ទងនឹងគតិយុត្តិជាក់លាក់នៃវិធាន៩២ស្ទួន បង្ហាញនៅទីនេះឱ្យបានឆាប់បំផុតតាមដែលអាចធ្វើបាន ហើយដូច្នេះសារណាឆ្លើយតបនេះដាក់ទាន់ពេលវេលា[42]។

---

[41] សេចក្តីសម្រេច Bagosora មករា ០៥ នៅកថាខណ្ឌ១៨ (ក្នុងករណីគ្មានការដាក់កំណត់ហេតុ អង្គជំនុំជម្រះមិនអាចបែងចែកផ្នែកនៃកំណត់ហេតុដែលមិនទទួលយក ចេញពីផ្នែកនៃកំណត់ហេតុដែលត្រូវទទួលយកបានទេ។ អាស្រ័យហេតុនេះ កំណត់ហេតុត្រូវតែប្រកាសមិនទទួលយកជាភស្តុតាងបានទេ)។

[42] នៅថ្ងៃទី ៣១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ មន្ត្រីច្បាប់ជាន់ខ្ពស់បញ្ជាក់ ដីការបស់អង្គជំនុំជម្រះនៅក្នុងសេចក្តីសម្រេច របស់ខ្លួនថា បែបបទនៃនីតិវិធី សម្រាប់ការជំទាស់ នៅមិនទាន់បានបង្កើត ហើយ ការជំទាស់នោះ នៅមិនទាន់បានសន្និដ្ឋាននៅឡើយដែរ ។ សូមមើលសារអេឡិកត្រូនិកពី Susan Lamb បញ្ជូនមកភាគីដែលមានកម្មវត្ថុ: សំណើរបស់ កសព E96/7 ចុះថ្ងៃទី៣១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១២។ អង្គជំនុំជម្រះបានផ្តល់ ការបញ្ជាក់ តែនៅថ្ងៃ១៩ តុលា ២០១២ ហើយដែលនៅពេលនោះ អង្គជំនុំជម្រះបានដាក់ឱសានវាទ ចំពោះការជំទាស់នេះត្រឹម ថ្ងៃ ២៦ មេសា ២០១៣។ សូមមើលឯកសារ E223/2 , អនុស្សារណ: ពីប្រធានអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ទៅកាន់ភាគី ចេញថ្ងៃទី១៩ តុលា ២០១២ ERN 00852923-00852926, កថាខណ្ឌ ១៤។ នៅពេលនោះ សំណើរបស់ក្រុមការពារក្តី ចំពោះការពង្រីកដែនកំណត់នៃទំព័រ ដែលពាក់ព័ន្ធ នឹង ការឆ្លើយតបបច្ចុប្បន្ន រហូតមកដល់ពេលនេះ មិនទាន់សម្រេចនៅឡើយ ហើយត្រូវដោះស្រាយឡើងវិញត្រឹមថ្ងៃ ៦ វិច្ឆិកា ២០១២ ប៉ុណ្ណោះ។

ខ. ឯកសារភាគច្រើនមិនអាចទទួលបាន ដោយសារការខកខានរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាក្នុងការញែកឱ្យដាច់ពីគ្នារវាងភស្តុតាងដែលទទួលយកបាន និងភស្តុតាងដែលមិនអាចទទួលបាន

១៨. សហព្រះរាជអាជ្ញាទទួលស្គាល់ថាឯកសាររាប់រយ[43] រួមទាំងភស្តុតាងដែលមានសក្ខីកម្មពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ។ សម្រាប់មូលហេតុខាងក្រោម មេធាវីការពារសូមស្នើឱ្យពិចារណាថា ភស្តុតាងទាំងអស់ រួមទាំងភស្តុតាងដែលមាននៅក្នុងកំណត់ហេតុច្រើនផ្សេងទៀត គឺមិនអាចទទួលយកបានឡើយ។ ឯកសារនីមួយៗក្នុងចំណោមឯកសារទាំងអស់នេះ មិនអាចទទួលយកបាន ឬមិនអាចទទួលយកបានមួយផ្នែក ហើយហេតុដូច្នេះ ត្រូវតែបដិសេធចោលទាំងស្រុង។

១៩. ក្នុងន័យនេះ និងបន្ថែមពីលើករណីយុត្តិសាស្ត្រដែលមិនអាចជំទាស់បាន[44] ការមិនទទួលយកទាំងស្រុងនៃកំណត់ហេតុណាមួយដែលមួយផ្នែកនៃកំណត់នេះមិនអាចទទួលយកបាន គឺជាវិធីសាស្ត្រអនុវត្តតែមួយគត់។ អង្គជំនុំជម្រះមានជម្រើសផ្សេងទៀត (i) បង្ហាញកំណត់ហេតុទាំងស្រុងដោយផ្អែកលើការយល់ឃើញថា មួយផ្នែកនៃកំណត់នេះនឹងត្រូវបានគេមិនយកចិត្តទុកដាក់, (ii) តម្រូវឱ្យសហព្រះរាជអាជ្ញាកំណត់អត្តសញ្ញាណផ្នែកដែលអាចទទួលយក, (iii) តម្រូវឱ្យមេធាវីការពារកំណត់អត្តសញ្ញាណផ្នែកដែលមិនអាចទទួលយក ឬ (iv) ធ្វើការសម្រេចដោយខ្លួនឯង។

២០. ផ្នែកទីមួយ មិនអាចធ្វើបានទេដោយមូលហេតុផ្នែកច្បាប់ និងការអនុវត្ត។ តាមច្បាប់ វិធានផ្ទៃក្នុងចែងយ៉ាងច្បាស់ថាភស្តុតាងដែលមិនអាចទទួលយកបាន មិនអាចដាក់ចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះបានឡើយ[45]។ ប្រសិនបើអង្គជំនុំជម្រះយល់ថាភស្តុតាងមួយចំនួននៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា មិនអាចទទួលយកបាន អង្គជំនុំជម្រះត្រូវយល់ថាភស្តុតាងបែបនេះមិនអាចដាក់នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះបានទេ។ តាមការអនុវត្តជាក់ស្តែងភាគីមិនដឹងទេថាតើផ្នែកណានៃកំណត់ហេតុត្រូវទទួលយកជាភស្តុតាង ហើយហេតុដូច្នេះសម្រាប់ជនជាប់ចោទ កំណត់ហេតុនោះគឺជាសារធាតុនៃភស្តុតាងប្រឆាំងនឹងពួកគេ។

---

[43] មានការលំបាកក្នុងការកំណត់អត្តសញ្ញាណច្បាស់លាស់នូវចំនួនកំណត់ហេតុដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាយល់ព្រម រួមទាំងអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ តែបើពិនិត្យឧបសម្ព័ន្ធរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា គឺថាចំនួនច្រើនលើសលុប ។

[44] សូមមើលជើងអក្សរលេខ ១៥ ដល់ ១៦ ខាងលើ ។

[45] វិធាន ៨៣(៣)(ឃ) (បើច្បាប់មិនអនុញ្ញាត គឺមិនមែនជាភស្តុតាងដែលត្រូវដាក់នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះឡើយ។

ភាគីនឹងត្រូវធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានបិទការជំនុំជម្រះទាំងងងឹតងងុល ទាក់ទងនឹងភស្តុតាងដែលពួកគេយកមកសំអាង និងតម្រូវឱ្យជំទាស់។

២១. ជម្រើសទីបី គឺពិតជាមិនយុត្តិធម៌៖ ជនជាប់ចោទមិនបានស្នើសុំឱ្យទទួលយកកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី ១៤០០ នោះទេ ហើយដូច្នេះមិនត្រូវឱ្យទទួលខុសត្រូវចំពោះការវិភាគលើឯកសារទាំងនេះដែរ។ ក្នុងករណីណាក៏ដោយ ការពិនិត្យឯកសារកំណត់ហេតុទាំងនេះមិនអាចធ្វើទៅបានទេ ផ្អែកតាមធនធានដែលមាន និងតម្រូវការនៃការជំនុំជម្រះដែលកំពុងបន្តនេះ[46]។ ហេតុដូច្នេះមានតែលទ្ធភាពមួយគត់គឺថា កំណត់ហេតុត្រូវតែបានបង្ហាញដើម្បីឱ្យរាប់បញ្ចូលជាភស្តុតាងពេញលេញលុះត្រាតែអង្គជំនុំជម្រះ មានបំណងផ្តល់ឱកាសដល់សហព្រះរាជអាជ្ញា ដើម្បីញែកឱ្យដាច់នូវផ្នែកដែលអាចទទួលយកបានចេញពីផ្នែកដែលមិនអាចទទួលយកបាន (ឬការអនុវត្តដោយខ្លួនឯងផ្ទាល់)។

២២. នៅក្នុងដំណាក់កាលនេះ មិនអាចបង្កើតបញ្ជីកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយដែលរាប់បញ្ចូលទាំងភស្តុតាងមិនអាចទទួលយកបានទេ។ យ៉ាងហោចណាស់ក៏ការស្តាប់ចម្លើយនោះមានពីរប្រភេទ តែអាចកំណត់បានដោយការសម្រាលសមហេតុផលដោយផ្អែកលើការពិពណ៌នារបស់ព្រះរាជអាជ្ញា ទៅលើសកម្មភាព និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ និងសម្រាប់ហេតុផលដែលនៅបន្ទាប់ពី ស២១ ឬ ស២៤។ កំណត់ហេតុដូចនោះត្រូវតែបដិសេធចោលទាំងស្រុង។ កំណត់ហេតុដែលកំណត់នៅដំណាក់កាលក្រោយអាចតម្រូវឱ្យដកចេញទាំងស្រុង ក្នុងករណីដែលភស្តុតាងមិនទទួលយកមិនត្រូវបានកម្រិតដោយចង្អៀត ឬដោយប្រិតប្រៀនពីកំណត់ហេតុ។ ការជំទាស់ពេញលេញជាងនេះទៅលើកំណត់ហេតុដែលមិនអាចទទួលយកបាននឹងតាក់តែងឡើងនៅមុនកាលកំណត់របស់អង្គជនុំជម្រះនៅខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣។

[46] សហព្រះរាជអាជ្ញាបានបន្តការអះអាងមិនសមហេតុផលថា ពួកគេមានធនធានប្រហាក់ប្រហែលនឹងក្រុមមេធាវីការពារក្តី។ សូមមើលឯកសារ E-1/123.1 “ប្រតិចារិតសវនាការ” ចុះថ្ងៃទី៦ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០១២ ERN 00846635-00846745, p. 40:8-9.។ ការសន្និដ្ឋាននោះ គឺពិតជាមិនអៀនខ្មាស់មែនចំពោះការសន្មតរបស់ខ្លួនថា ជនជាប់ចោទទាំងអស់មិនមែនជាបុគ្គលបីនាក់ផ្សេងគ្នា ដែលមានសិទ្ធិផ្សេងគ្នាក្នុងការបង្ហាញការការពារនោះទេ។ ជាការពិតក្រុមការពារនិមួយៗត្រូវបានតម្រូវឱ្យវិភាគដោយខ្លួនឯង ហេតុដូច្នេះត្រូវធ្វើកិច្ចការបីដងនៃកិច្ចការរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ដែលមានធនធានមនុស្សតិចជាងការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា។

គ. ឯកសារកំណត់ហេតុជាច្រើនដែលស្នើឡើងដោយសហព្រះរាជអាជ្ញាពាក់ព័ន្ធនឹងអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ ហើយហេតុដូច្នេះមិនអាចទទួលយកជាភស្តុតាងបានទេ

i-ទោះជាសម្រាប់គោលបំណងណាក៏ដោយ ភស្តុតាងពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ មិនអាចទទួលយកបានដែរ

២៣. កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សីជាច្រើនដែលស្នើដាក់ដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា រួមមានទាំងសក្ខីកម្មពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ។ នៅក្នុងការឆ្លើយតបទៅនឹងសេចក្តីសន្និដ្ឋានថ្មីៗនេះដោយមេធាវីការពារក្តី សហព្រះរាជអាជ្ញាបំភ្លឺថា ពួកគេស្វែងរកការទទួលយកភស្តុតាងទាំងនោះ ដើម្បីតែបង្កើត "នយោបាយទូទៅឬរចនាសម្ព័ន្ធ" ជាជាងអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទនោះ[47]។

២៤. និតីវិធីដែលស្នើឡើងដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា មិនត្រូវបានអនុវត្តនៅតុលាការមិនអចិន្ត្រៃយ៍ណាមួយនោះទេ។ ជាទម្លាប់ភស្តុតាងសក្ខីកម្មពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជាប់ចោទ ត្រូវបានបដិសេធចោលដោយមិនចាំបាច់ពិចារណាថា តើភស្តុតាងនេះមានសក្ខីកម្មពីអង្គហេតុផ្សេងទៀតដែលពាក់ព័ន្ធនឹងនិតីវិធីដែរឬអត់នោះទេ[48]។ នៅតែជាការពិតដដែលបើទោះបីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទជាពិសេសក្នុងករណីដែល ពួកគេជាមេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់ ដែលជាញឹកញយជាករណីនៅតុលាការមិនអចិន្ត្រៃយ៍នានា គឺជាភស្តុតាង ដែលអាចបញ្ជាក់បាននៃអង្គហេតុដទៃទៀត។

២៥. ប្រើឧទាហរណ៍វឹងមាំមួយក្នុងករណីជនជាប់ចោទ ត្រូវចោទប្រកាន់នៅក្រោមទ្រឹស្តីសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមភស្តុតាងពីការចូលរួមរបស់ជនជាប់ចោទនៅក្នុងគោលបំណងរួមនឹងបញ្ជាក់ពីអត្ថិភាពនៃគោលបំណងរួមដោយជៀសមិនផុត។ ប៉ុន្តែវាត្រូវបានគេបង្កើតយ៉ាងច្បាស់ថា ភស្តុតាងពីគោលបំណងរួមអាច

---

[47] ឯកសារ E-223/1 "ចម្លើយតបរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាទៅនឹងសំណើរបស់ ខៀវ សំផន សុំពិនិត្យឡើងវិញបញ្ជីឈ្មោះភស្តុតាង" ERN 008454445-008454452 នៅកថាខណ្ឌ១២ ។

[48] សេចក្តីសម្រេច Bagosora មករា ០៥ នៅកថាខណ្ឌ ១៧ ("ភស្តុតាងសក្ខីកម្មពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ គឺមិនអាចទទួលបានទេ...ប៉ុន្តែ ផ្នែកផ្សេងៗទៀតនៃកំណត់ហេតុដែលមិនមានសក្ខីកម្មពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទអាចទទួលយក)។ សេចក្តីសម្រេច Brdanin នៅកថាខណ្ឌ ១៤ (សក្ខីកម្មណាមួយទាក់ទងនឹងអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ ត្រូវបដិសេធជាស្វ័យប្រវត្តិ)។ ករណីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់ Karemera, ICTR-98-44-T "សេចក្តីសម្រេចលើញត្តិរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទទួលយកជាភស្តុតាងនៃកំណត់ហេតុរបស់ Joseph Serugendo" ចុះថ្ងៃទី១៥ ខែធ្នូ ២០០៦ ("សេចក្តីសម្រេច Karemera ១៥ ធ្នូ ០៦) នៅថាខណ្ឌ១០ (ភស្តុតាងត្រូវបដិសេធចោល ដោយវាពាក់ព័ន្ធនឹងអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ)។

ទទួលយកបាន តែការចូលរួមរបស់ជនជាប់ចោទ ត្រូវបានគេចាត់ទុកថា ជា"អំពើនិងការប្រព្រឹត្ត" ហេតុដូច្នេះភស្តុតាងនេះមិនអាចទទួលយកបានទេ[49]។ ប្រសិនបើទ្រឹស្តីរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាត្រឹមត្រូវ នោះភស្តុតាងពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ អាចត្រូវប្រើប្រាស់សម្រាប់គោលបំណងដទៃទៀតដែលពាក់ព័ន្ធ ហើយកំណត់ហេតុដែលបង្ហាញពីការចូលរួមរបស់ជនជាប់ចោទ នឹងត្រូវទទួលយកជាភស្តុតាង ដើម្បីបង្ហាញពីអត្ថិភាពនៃគោលបំណងរួម។

ii- ភស្តុតាងសក្ខីកម្មពីសេចក្តីសម្រេច ឬការប្រព្រឹត្តរបស់ថ្នាក់ខ្ពស់ រាប់ទាំងគណៈកម្មាធិការអចិន្ត្រៃយ៍ គណៈកម្មាធិការ មជ្ឈិម គឺមិនអាចទទួលយកជាភស្តុតាងបញ្ជាក់ពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទបានឡើយ

២៦. អនុលោមតាមដីកាដំណោះស្រាយ បក្សកុម្មុយនីស្ត"ដឹកនាំដោយប្រព័ន្ធដឹកនាំសមូហភាព..អនុវត្តចំពោះប្រព័ន្ធគណៈកម្មាធិការ មានន័យថាសមាជិកមិនអាចធ្វើសេចក្តីសម្រេចដោយខ្លួនឯងបានទេ ប៉ុន្តែជាមួយសមាជិកផ្សេងទៀត[50]។ នៅក្នុងការសួរដេញដោលសាក្សីដោយភាគីបដិបក្ខ សហព្រះរាជអាជ្ញាបានជម្រុញទ្រឹស្តី "ការធ្វើសេចក្តីសម្រេចជាសមូហភាព"[51]។ ហេតុដូច្នេះជាញឹកញយដីកាដំណោះស្រាយទាញការសន្និដ្ឋានអំពីការដឹង ឬការប្រព្រឹត្តរបស់ នួន ជា ពីតួនាទីរបស់គាត់នៅក្នុងគណៈកម្មាធិការផ្សេងៗនៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ រួមទាំងគណៈកម្មាធិការអចិន្ត្រៃយ៍ គណៈមជ្ឈិម និងគណៈកម្មាធិការយោធា[52]។ ដីកាដំណោះស្រាយចោទប្រកាន់ដោយសន្មតថា នួន ជា តែងតែទទួលបានសំណៅនៃសារនានាដែលបញ្ជូនទៅ ប៉ុល ពត[53]។

---

[49] សេចក្តីសម្រេច Galic នៅកថាខណ្ឌ១០, សេចក្តីសម្រេច Haradinajនៅកថាខណ្ឌ ៥១ (ភស្តុតាងពីការចូលរួមនៅក្នុងគោលបំណងរួម មិនទទួលយកជាភស្តុតាងឡើយ)។

[50] ឯកសារលេខ **D-427** "ដីកាដំណោះស្រាយ" ថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ERN 00604508-00605246 កថាខណ្ឌ ៣៤។

[51] ឧទាហរណ៍សូមមើលឯកសារ E-1/91.1 "ប្រតិចារិតសវនាការ"ចុះថ្ងៃទី១៨ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១២ ERN 00825649-00825790, p. 42:11-25 ។ មើលឯកសារ E-1/92.1 "ប្រតិចារិតសវនាការ"ចុះថ្ងៃទី១៩ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១២ ERN 00826714-00826865, pp. 88:23-89:15 ។

[52] ដីកាដំណោះស្រាយ កថាខណ្ឌ៨៧០, ៨៧៦,៩០១,៩០២, ៩០៥-៩០៦ និង ៩៤៣ ក្នុងចំណោមការយោងជាច្រើនផ្សេងទៀត ។

[53] ដីកាដំណោះស្រាយ កថាខណ្ឌ៧៤។

២៧. កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សីអាចមានសក្ខីកម្មពី "អំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ" ដោយមិនបានយោងឈ្មោះជនជាប់ចោទ តែកំណត់ហេតុទាំងនេះមានការនិយាយយោងពីអំពើនិងការប្រព្រឹត្តរបស់បុគ្គលនៅក្នុងតួនាទីដែលគាត់ត្រូវបានគេចោទប្រកាន់[54]។ ឧទាហរណ៍ កំណត់ហេតុមានសក្ខីកម្មទាក់ទងនឹងប្រធាន សភាតំណាងប្រជាជន នឹងត្រូវបដិសេធចោលយ៉ាងច្បាស់ ដោយសារកំណត់ហេតុដែលមានសក្ខីកម្មពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ នួន ជា ព្រោះគាត់ត្រូវបានគេចោទប្រកាន់ថាកាប់តួនាទីនោះ។ បើតាមទ្រឹស្តីនៃការធ្វើសេចក្តីសម្រេចជាសមូហភាពដែលសំអាងដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា សេចក្តីសម្រេចណាមួយដោយគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ គណៈមជ្ឈិម ឬគណៈកម្មាធិការយោធា ត្រូវបានគេយល់ឃើញថាធ្វើឡើងដោយ នួន ជា។ ហេតុនេះ កំណត់ហេតុពាក់ព័ន្ធនឹងអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ មិនអាចទទួលយកជាភស្តុតាងបានឡើយបើគ្មានការសួរដេញដោលដោយបដិភាគីក៏ដោយ។ ដូចគ្នានឹងការចោទប្រកាន់ទាក់ទងនឹង "អង្គការ", "៨៧០", "មជ្ឈិមបក្ស", "មេដឹកនាំ", "ក១", "ក៣" ឬក៏ឈ្មោះផ្សេងទៀត ព្រមទាំងព័តមានដែលបានទទួល ឬក៏ការដឹងដែលស្ថិតនៅក្នុងកណ្តាប់ដៃរបស់ ប៉ុល ពត។

ឃ. ភស្តុតាងពីអង្គហេតុដែល នួន ជា ត្រូវបានចោទថានៅជិតបំផុត គឺមិនអាចទទួលយកបានឡើយ បើគ្មានការសួរដេញដោលនៅសវនាការ

២៨. សក្ខីកម្មណាមួយទាក់ទងនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មដែល នួន ជា ត្រូវបានចោទប្រកាន់ថានៅជិតបំផុត គឺមិនអាចទទួលយកបានឡើយ បើគ្មានការសួរដេញដោលនៅសវនាការនោះ រួមទាំង តែមិនកម្រិតចំពោះតែ

---

[54] សេចក្តីសម្រេច Bagosora មិនា ០៤ នៅកថាខណ្ឌ២៥ (បដិសេធចោលភស្តុតាងពីការប្រព្រឹត្តរបស់បុគ្គលិកយោធាដែលគ្មានឈ្មោះ ថាជាអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់អ្នកនៅក្រោមបង្គាប់របស់ជនជាប់ចោទជារដ្ឋមន្ត្រីការពារប្រទេស) និងកថាខណ្ឌ៣១ (បដិសេធចោលភស្តុតាងពីអំពើរបស់រដ្ឋមន្ត្រីការពារប្រទេសថាជា ការយោងបញ្ចិតបញ្ចៀងទៅលើជនជាប់ចោទ), សេចក្តីសម្រេច Brdjanin នៅកថាខណ្ឌ១៦ (មិនទទួលយកភស្តុតាងពីទាហានដែលគ្មានឈ្មោះ "ប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទជាឧត្តមសេនីយ") នៅកថាខណ្ឌ២៤-២៦ (ដូចគ្នា), សេចក្តីសម្រេច Karemera ១៥ ធ្នូ ០៦ នៅកថាខណ្ឌ៩ (យោងទៅលើគណបក្ស MRND", "មេដឹកនាំគណបក្ស MRND, អាជ្ញាធរ MRND និងមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់នៃគណបក្ស MRND ជាការយោងចំពោះជនជាប់ចោទដែលមិនអាចទទួលយកបាន)។ សេចក្តីសម្រេច Povic នៅកថាខណ្ឌ៥៧ (យោងចំពោះមន្ត្រីមិនចាំឈ្មោះនៅកិច្ចប្រជុំមួយដែលជនជាប់ចោទត្រូវបានគេសន្មតថាបានចូលរួម មិនអាចទទួលយកជាភស្តុតាង)។

ភស្តុតាងបង្ហាញពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តដោយអ្នកនៅក្រោមបង្គាប់ដែលជិតស្និទនឹង នួន ជា ឬជនណាដែលគាត់ត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាបានចូលរួមនៅក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។ មេធាវីការពារមិនមានលទ្ធភាពបង្កើតបញ្ជីពេញលេញនៃកំណត់ហេតុបែបនេះ ហើយសូមរក្សាសិទ្ធិរបស់ខ្លួនបង្កើតបញ្ជីនេះដោយរង់ចាំការចង្អុលបង្ហាញបន្ថែមពីអង្គជំនុំជម្រះទាក់ទងនឹងសេចក្តីសន្និដ្ឋាននេះ។ តែមេធាវីការពារក្តីបានកំណត់អត្តសញ្ញាណជាបឋមនូវប្រភេទនៃភស្តុតាង ដែលតម្រូវឲ្យបដិសេធចោលដូចខាងក្រោម។

i- ភស្តុតាងទាក់ទងនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មនៅស-២១

២៩. ទាំងចៅក្រមស៊ើបអង្កេត និងសហព្រះរាជអាជ្ញាបានព្យាយាមម្តងហើយម្តងទៀតដើម្បីដាក់ នួន ជា នៅក្នុងតួនាទីដ៏ឧត្តុងឧត្តមទាក់ទងនឹងប្រតិបត្តិការ និងឧក្រិដ្ឋកម្មនៅមន្ទីរស២១។ អនុលោមតាមដីកាដំណោះស្រាយ នួន ជា ទទួលខុសត្រូវរួមលើមន្ទីរស២១[55]ថ្នាក់លើផ្ទាល់របស់ឌុច[56] ធ្វើសេចក្តីសម្រេចបញ្ជូនបុគ្គលិកជាក់លាក់ទៅមន្ទីរស២១[57] ពិនិត្យចម្លើយសារភាពរបស់អ្នកទោសជាក់លាក់[58] បានដឹងពី និងចេញសេចក្តីណែនាំទាក់ទងនឹងការសួរចម្លើយ និងការសម្លាប់អ្នកទោស[59] និងបញ្ជាឲ្យគេសម្លាប់អ្នកទោសក្នុងទ្រង់ទ្រាយធំជាច្រើន[60]។ សហព្រះរាជអាជ្ញាបានធ្វើការចោទប្រកាន់ស្រដៀងនេះ[61] ដូចឌុច បានធ្វើនៅក្នុងសក្ខីកម្មរបស់គាត់នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង[62]។

---

[55] ដីកាដំណោះស្រាយ កថាខណ្ឌ ១២៣, ៨៧៧ និង ៩៤៣ ។

[56] ដីកាដំណោះស្រាយ កថាខណ្ឌ ៨៧៨, ៨៧៩ និង ៩២៥ និង៩៤៩-៩៥៧ ។

[57] ដីកាដំណោះស្រាយ កថាខណ្ឌ៤៣៤, ៤៧០, ៩៥៨ - ៩៦២ ។

[58] ដីកាដំណោះស្រាយ កថាខណ្ឌ៩៣០, ៩៣៣, ៩៣៥, ៩៣៦, ៩៤០, ៩៤៤, ៩៦៣ - ៩៦៧ ។

[59] ដីកាដំណោះស្រាយ កថាខណ្ឌ ៩៦៨-៩៧៤ ។

[60] ដីកាដំណោះស្រាយ កថាខណ្ឌ៤៦៧។

[61] សូមមើលឯកសារ D3 ("ដីកាបញ្ជូនរឿងទៅស៊ើបសួរ" ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ កក្កដា ២០០៧ ERN 00147244-00147399 ,fns 174, 181។

[62] សូមមើលឯកសារ E-1/51.1 ("ប្រតិចារិតសវនាការ" ចុះថ្ងៃទី២០ ខែមិនា ឆ្នាំ២០១២ ERN 00792960-00793045, p. 29:17-18 , E-1/52.1 ("ប្រតិចារិតសវនាការ" ចុះថ្ងៃទី២១ ខែមិនា ឆ្នាំ២០១២ ERN 00793648-00793757, p. 25:20-23,27:3-8 , E-

៣០. តាមទំនាក់ទំនងតាមការសន្មត ភស្តុតាងនៃឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្ត និងរចនាសម្ព័ន្ធរដ្ឋបាលនៅមន្ទីរ ស២១ ច្បាស់ណាស់មិនអាចទទួលយកបានឡើយ។ ជាបឋម ភស្តុតាងណាមួយទាក់ទងនឹងស២១គឺពាក់ព័ន្ធ ឌុច ដោយផ្ទាល់ ឬប្រយោល ហើយដូច្នេះត្រូវបានបដិសេធដោយវិធានដាច់ខាត ទាក់ទងនឹងជនជាប់ចោទ និងអ្នកនៅក្រោមបង្គាប់ផ្ទាល់របស់គាត់[63]។ នៅក្នុងករណីនេះវិធាននោះ គឺមានលក្ខណៈសំខាន់ធំធេង ពីព្រោះ ឌុច មិនត្រឹមតែជាអ្នកនៅក្រោមបង្គាប់ នួន ជា ទេតែ ឌុច ជាសាក្សីសំខាន់តែមួយគត់ប្រឆាំងនឹង នួន ជា។ ភស្តុតាងដែលបញ្ជាក់ពីតួនាទី និងការប្រព្រឹត្តរបស់ ឌុច នៅក្នុងកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ និងភាពអាចជឿជាក់បានរបស់គាត់ គឺជាការសំខាន់ដែលត្រូវតែសួរដេញដោល។ ទីពីរ តួនាទីតាមការសន្មតរបស់ នួន ជា និងការគ្រប់គ្រងរបស់គាត់នៅស២១ គឺជាភស្តុតាងផ្ទាល់ និងជាភស្តុតាងសំខាន់ ដែលត្រូវតែបានចាត់ទុកថានៅជិតក្បែរបញ្ហាអ្វីមួយដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាបានប្រព្រឹត្តនៅទីនោះ(ស២១)។ នៅតុលាការមិនអចិន្ត្រៃយ៍ តុលាការតែងតែបដិសេធភស្តុតាងទីកន្លែងប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋដែលនៅឆ្ងាយពីកាលៈទេសៈ[64]។ ទាំងនេះបង្កើតបានជាទឡ្ហីករណ៍ច្បាស់ និងមិនចំណុះសម្រាប់ការបដិសេធនេះហើយមួយណាក៏គ្រប់គ្រាន់ដែរ។

ii. <u>ភស្តុតាងទាក់ទងនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មនៅមន្ទីរស-២៤</u>

៣១. ដីកាដំណោះស្រាយបានលើកឡើងថា ស២៤ គឺជា “ផ្នែកមួយរបស់” ស២១ ដែលស្ថិតនៅក្រោមការទទួលខុសត្រូវរបស់ ឌុច និងថា នួន ជា ក៏ជា “អ្នកទទួលខុសត្រូវ” និងធ្វើការសម្រេចជាក់លាក់ក្នុងការបញ្ជូនអ្នកជាប់ឃុំមកកាន់ទីនោះ[65]។ សម្រាប់ហេតុផលដែលបានលើកឡើងរួចមកហើយពីខាងលើ[66]

1/53.1 (“ប្រតិចារិតសវនាការ” ចុះថ្ងៃទី២៦ ខែមិនា ឆ្នាំ២០១២, ERN 00795037-00795152 p.56:17-25, E-1/54.1 (“ប្រតិចារិតសវនាការ” ចុះថ្ងៃទី២៧ ខែមិនា ឆ្នាំ២០១២ ERN 00795565-00795675, pp. 28:6-11, 31:3-16, 48:9-52:13 ។

[63] សូមមើលនៅ ១៣ (ក)ខាងលើ ។

[64] សូមមើលសេចក្ដីសម្រេច Bagosora មិនា ០៤ នៅកថាខណ្ឌ២៥ (គ្រាន់តែនិយាយយោងទៅលើអំពីរបស់បុគ្គលិកយោធា ត្រូវតម្រូវឲ្យមានការសួរដេញដោលដោយជនជាប់ចោទដែលជាមន្ត្រីយោធាជាន់ខ្ពស់)។ សេចក្ដីសម្រេច Brdanin នៅកថាខណ្ឌ១៦ (ប្រហាក់ប្រហែលគ្នា)។

[65] ដីកាដំណោះស្រាយ, កថាខណ្ឌ៤០២,៨៧៧,៩៥៩។

[66] សូមមើលកថាខណ្ឌ ២៩ ដល់៣០, ដូចខាងលើ។

ឧក្រិដ្ឋកម្មដែលចោទថាបានប្រព្រឹត្តនៅ ស២៤ និងរចនាសម្ព័ន្ធរដ្ឋបាលនៅទីនោះ គឺនៅជិតផ្ទាល់នឹង នួន ជា ខ្លាំងណាស់ ដូច្នេះ វាចាំបាច់ត្រូវតែធ្វើការសួរដេញដោលដើម្បីបំពេញលក្ខខណ្ឌតម្រូវនៃការទទួលយកជាភស្តុតាងនៃកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី។

iii. <u>រចនាសម្ព័ន្ធរដ្ឋបាល និងការទំនាក់ទំនង</u>

៣២. ករណី០០២/០១ ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងការផ្លាស់ទីលំនៅប្រជាជនក្នុងដំណាក់កាលទី១ និងដំណាក់កាលទី២។ ទោះបីជាដីកាដំណោះស្រាយបានបង្ហាញភស្តុតាងមួយចំនួនទាក់ទងនឹងតួនាទីរបស់ នួន ជា ក្នុងការផ្តួចផ្តើមបង្កើតឱ្យមានគោលនយោបាយផ្លាស់ទីលំនៅប្រជាជនក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យក៏ដោយក៏ ឧក្រិដ្ឋកម្មដែលចោទប្រកាន់ក្នុងសំណុំរឿង០០២/០១ គឺហួសឆ្ងាយពីការជម្លៀសប្រជាជនដោយបង្ខំ ព្រោះ នួន ជា ត្រូវបានចោទប្រកាន់ឱ្យទទួលខុសត្រូវពីឧក្រិដ្ឋកម្មជាច្រើនដែលបានប្រព្រឹត្តអំឡុងពេលផ្លាស់ទីលំនៅ ប្រជាជន ដែលរួមមានទាំងការធ្វើមនុស្សឃាត ការសម្លាប់រង្គាល និងការវាយប្រហារទៅលើសេចក្តីថ្លៃថ្នូររបស់មនុស្សជាតិ។ ការទទួលខុសត្រូវជាបុគ្គលរបស់ នួន ជា ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះ គឺមួយភាគធំផ្អែកទៅលើការចេញបញ្ជា ការញុះញង់ឱ្យប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម និងការត្រួតត្រាកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមថ្នាក់ទាបដែលបានប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះ[67]។

៣៣. ទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវទាំងនោះសន្មតទុកជាមុនអំពីអត្ថិភាពនៃខ្សែសង្វាក់បញ្ជាក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យដែលត្រូវបានមេធាវីការពារក្តីជំទាស់យ៉ាងខ្លាំង។ អ្នកជំនាញនាំមុខរបស់ពិភពលោកជាច្រើននាក់ដែលរួមទាំងលោក David Chandler, Stephen Heder និងលោក Michael Vickery ក្នុងចំណោមអ្នកដទៃទៀត យល់ស្របថា ប្រហែលជាការសម្លាប់ភាគច្រើនត្រូវបានធ្វើឡើងដោយអាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន និងតំបន់ ដែលអនុវត្តផ្ទុយពីខ្សែសង្វាក់នៃការបញ្ជាយ៉ាងតឹងរឹងពីថ្នាក់លើ ដែលជារចនាសម្ព័ន្ធឋានានុក្រមធូររលុង និងច្របូកច្របល់... កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមថ្នាក់ក្រោមទាំងនោះ *មិន "ត្រឹមតែធ្វើតាមបញ្ជាឡើយ"*។ តាមការអនុវត្តន៍ជាក់ស្តែង កម្រិតសំខាន់បំផុតនៃខ្សែសង្វាក់បញ្ជា និង

---

[67] ដីកាដំណោះស្រាយ, កថាខណ្ឌ១៥៤៤ ដល់ ១៥៤៥ (ការរៀបចំផែនការ), កថាខណ្ឌ ១៥៤៧ ដល់១៥៤៨១៥៥៧-១៥៥៩ (ការញុះញង់) (ការទទួលខុសត្រូវរបស់ថ្នាក់លើដែលត្រូវបានគេសន្មត់ថាបានគ្រប់គ្រងប្រកបដោយប្រសិទ្ធិភាពលើអ្នកនៅក្រោមបង្គាប់)។

ឋានានុក្រមនៃអំណាច និងអំណាចប្រតិភូកម្ម គឺធ្លាក់ទៅលើថ្នាក់ស្រុកដោយធ្វើឱ្យលេខាស្រុករបស់បក្សក្លាយជាឥស្សរៈជនសំខាន់ក្នុងការទទួលខុសត្រូវលើការសម្លាប់ប្រជាជនទូទាំងប្រទេស[68]។

៣៤. ដូច្នេះ លក្ខណៈនៃឋានានុក្រមដែលបានភ្ជាប់ នួន ជា ទៅនឹងបុគ្គលដែលបានប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានចោទប្រកាន់ទាំងនោះដោយផ្ទាល់ គឺពិតជាមានសារៈសំខាន់ខ្លាំងណាស់ ហើយវានៅតែ ជា"បញ្ហាដ៏គួរឱ្យចាប់អារម្មណ៍បំផុត" ក្នុងសំណុំរឿង០០២/០០១[69]។ ភស្តុតាងពាក់ព័ន្ធទៅនឹងឋានានុក្រម ត្រូវតែយកមកសួរដេញដោល ជាពិសេសចំពោះភស្តុតាងណាដែលចេញពីកម្មាភិបាលថ្នាក់ក្រោមដែលមានចេតនាច្បាស់លាស់ដើម្បីទម្លាក់ការទទួលខុសត្រូវទៅថ្នាក់លើ ហើយចាត់ទុកខ្លួនឯងគ្រាន់តែជាបរិវាដែលគ្មានអំណាច ហើយគ្មានចេតនាសម្លាប់មនុស្សក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ សក្ខីកម្មបែបនេះ គឺពិតជាមិនអាចជឿជាក់បានឡើយ ហើយក៏មិនអាចទទួលយកជាភស្តុតាងដែលមានតម្លៃបានដែរ។

៣៥. ភស្តុតាងពាក់ព័ន្ធនានានឹងរចនាសម្ព័ន្ធរដ្ឋបាល និងការទំនាក់ទំនងដែលពាក់ព័ន្ធនឹង "មន្ទីរ" ដូចដែលត្រូវបានលើកឡើងជាទូទៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ រួមមាន "អង្គការ", "មន្ទីរ៨៧០", ក១, ក៣, គណៈមជ្ឈិម, គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ និងគណៈកម្មាធិការយោធា ព្រមទាំងភូមិភាគ ដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាបានទាក់ទងដោយផ្ទាល់ជាមួយមជ្ឈិម គឺមិនអាចទទួលយកបានទេ ប្រសិនបើ គ្មានការសួរដេញដោល[70]។

iv. <u>អំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់សមាជិកនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម</u>

---

[68] ឯកសារ E-190.1.398 (ការវាយតម្លៃឡើងវិញអំពីតួនាទីរបស់មេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់ និងមន្ត្រីមូលដ្ឋានក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ: ការទទួលខុសត្រូវរបស់កម្ពុជាក្នុងទស្សនវិស័យប្រៀបធៀប) ឯកសារ ERN 00661455-00661491, ទំព័រទី១២, ឯកសារ **E-1/94.1**, "ប្រតិចារិក នៃដំណើរការជំនុំជម្រះ", ថ្ងៃទី២៣ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១២, ឯកសារ ERN 00829800-00829959, pp. 65:5-68:8; ឯកសារ **D-222/1.17**, "កម្ពុជា ពីឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់១៩៨២", ឯកសារ ERN 00396894-00397284, ទំព័រ៧៣-៧៤(ពិពណ៌នាអំពីការអនុវត្ត និងស្ថានភាពខុសប្លែកគ្នាខ្លាំងបំផុតទូទាំងស្រុក និងភូមិ) ,ទំព័រ៧១-១៤៨(ហួសពីទូទៅ)។

[69] សូមមើលកថាខណ្ឌ ១២ ដូចខាងលើ។

[70] មេធាវីការពារក្តីមិនយល់ឃើញថាភស្តុតាង*ណាក៏ដោយ* ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងរចនាសម្ព័ន្ធរដ្ឋបាល និងទំនាក់ទំនងត្រូវតែយកមកសួរដេញដោលឡើយ ជាពិសេសភស្តុតាងពាក់ព័ន្ធនឹងរចនាសម្ព័ន្ធនៅកម្រិតក្រោមថ្នាក់តំបន់។

៣៦. នួន ជា ត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាបានចូលរួមក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមជាមួយនឹងសមាជិកជាច្រើនទៀតនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដែលរួមមានសមាជិកគណៈមជ្ឈិម និងគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ថ្នាក់ដឹកនាំនៃក្រសួងនានារបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា,... លេខាភូមិភាគ និងលេខាតំបន់ស្វយ័ត និងថ្នាក់ដឹកនាំនៃកងពលមជ្ឈិមបក្ស[71]។ បុគ្គលនីមួយៗទាំងនេះត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាបានបំពេញការងារយ៉ាងជិតស្និតបំផុតជាមួយ នួន ជា ដូច្នេះកំណត់ហេតុស្ដាប់ចម្លើយរបស់ពួកគេមិនអាចទទួលយកបានទេ ប្រសិនបើគ្មានការសួរដេញដោល ។

ក. ដោយសារតែទ្រឹស្ដីនៃការធ្វើសេចក្ដីសម្រេចជាសមូហភាពដូចដែលបានលើកមកបង្ហាញក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ អំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់សមាជិកដទៃទៀតនៃគណៈមជ្ឈិម និងគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ គឺមានទំនាក់ទំនងយ៉ាងជិតស្និតបំផុតជាមួយជនជាប់ចោទ[72]។

ខ. លេខាភូមិភាគ និងលេខាតំបន់ស្វយ័តត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាបានទទួលបញ្ជាពីមេដឹកនាំមួយចំនួនតូចនៅមជ្ឈិមបក្ស និងរាយការណ៍ជាប្រចាំដោយផ្ទាល់ទៅក្រុមមេដឹកនាំនោះជាពិសេសរាយការណ៍ទៅ នួន ជា[73] ដែលត្រូវបានគេចោទប្រកាន់ថាបានតែងតាំងបុគ្គលទាំងនោះជាច្រើនរូបដោយផ្ទាល់នៅពេលដែលគាត់មានតួនាទីជាប្រធានគណៈចាត់តាំងមជ្ឈិមបក្ស[74]។ ជាងនេះទៅទៀត លក្ខណៈឋានានុក្រម គឺជាធាតុផ្សំដ៏សំខាន់នៃករណីចោទប្រកាន់ ហើយវាជាបញ្ហាដែលមេធាវីការពារក្ដីធ្វើការជំទាស់យ៉ាងខ្លាំងបំផុត[75]។

គ. នួន ជា ត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាជាសមាជិកនៃគណៈកម្មាធិការយោធា ហើយជាអ្នកទទួលខុសត្រូវ និងបានចូលរួមយ៉ាងសកម្មក្នុងកិច្ចការយោធានិងសន្តិសុខ[76]។ គាត់ត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាបានជួប និងធ្វើការជារៀងរាល់ថ្ងៃជាមួយ សុន សេន ដែលទទួលខុសត្រូវដោយផ្ទាល់លើកងពលមជ្ឈិម[77]។

---

[71] ដីកាដំណោះស្រាយ, កថាខណ្ឌ១៥៩។

[72] សូមមើលកថាខណ្ឌ ២៦ ខាងលើ។

[73] ដីកាដំណោះស្រាយ, កថាខណ្ឌ៨៦, ៧១,៧៦ដល់៧៧,៨១,៨៧២,៨៨៦,៩១១,៩៣០ដល់៩៣១។

[74] ដីកាដំណោះស្រាយ, កថាខណ្ឌ៨៨០។

[75] សូមមើលកថាខណ្ឌ ៣២ ដល់ ៣៤, ដូចជើងទំព័រខាងលើ។

[76] ដីកាដំណោះស្រាយ, កថាខណ្ឌ៨៧៣ដល់៨៧៥។

[77] ដីកាដំណោះស្រាយ, កថាខណ្ឌ ៨៧៥។

ឃ. នួន ជា ត្រូវបានគេចោទថាជាអ្នកទទួលខុសត្រូវ សង្គមកិច្ច វប្បធម៌ ឃោសនាការ និងសិក្សាធិការ[78]។ ដីកាដំណោះស្រាយបញ្ជាក់ថាថ្នាក់ដឹកនាំនៃក្រសួងនីមួយៗបានរាយការណ៍ ដោយផ្ទាល់ទៅកាន់ នួន ជា ហើយដីកាដំណោះស្រាយបានផ្ដល់ឧទាហរណ៍ជាក់លាក់អំពីទំនាក់ទំនងបែបនេះ[79]។

ង. ភស្តុតាងបញ្ជាក់ពីទីតាំងប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មហួសពីវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង០០២/០១ដែលអាចទទួលយកបានគឺត្រូវយកមកប្រើសម្រាប់តែគោលបំណងមួយដែលមានដែនកំណត់តែប៉ុណ្ណោះ

៣៧. កំណត់ហេតុស្ដាប់ចម្លើយជាច្រើននៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា គឺពាក់ព័ន្ធនឹងភស្តុតាងដែលបញ្ជាក់ពីទីតាំងប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មហួសពីវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង០០២/០១។ សហព្រះរាជអាជ្ញាលើកឡើងថា កំណត់ហេតុស្ដាប់ចម្លើយទាំងនេះគឺពាក់ព័ន្ធទៅនឹងអត្ថិភាពនៃគោលនយោបាយសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម និងការវាយប្រហារជាប្រព័ន្ធគ្រប់ទីកន្លែងប្រឆាំងជនស៊ីវិលដែលជាលក្ខខណ្ឌតម្រូវសម្រាប់ការចោទប្រកាន់ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ[80]។

៣៨. ទោះបីជាភស្តុតាងទាំងនេះមួយចំនួនទំនងជាអាចទទួលយកបាន ដោយគ្មានការសួរដេញដោលក៏ដោយក៏គោលបំណងនៃការប្រើប្រាស់ភស្តុតាងទាំងនេះត្រូវតែមានកម្រិតតូចចង្អៀតបំផុតដែរ ដើម្បីបញ្ជាក់ពីអត្ថិភាពនៃការវាយប្រហារជាប្រព័ន្ធ និងគ្រប់ទីកន្លែង។ ភស្តុតាងបែបនេះមិនអាចត្រូវបានគេប្រើប្រាស់រួមគ្នាដើម្បីបញ្ជាក់ពីការដឹងឮ ឬចេតនារបស់ជនជាប់ចោទដែលមាននៅក្នុងការប្រព្រឹត្ត និងអកប្បកិរិយារបស់ជនជាប់ចោទរួចហើយនោះទេ ដូច្នេះវាមិនអាចទទួលយកបានទេ អនុលោមតាមវិធាន៩២*ស្ទួន* ។

៣៩. យោងតាមសហព្រះរាជអាជ្ញា អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល ICTY ក្នុងរឿងក្ដី Galic យល់ឃើញថាភស្តុតាងជាលាយលក្ខណ៍អក្សរបញ្ជាក់ពីទីកន្លែងប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋ អាចត្រូវបានគេប្រើប្រាស់ដើម្បីបង្ហាញ

---

[78] ដីកាដំណោះស្រាយ, កថាខណ្ឌ៨៨១, ៩៤៥។

[79] ដីកាដំណោះស្រាយ, កថាខណ្ឌ១២១4, ១២១៧។

[80] សំណើបន្ថែមទៀតរបស់ កសព, កថាខណ្ឌ១២។

ពីគំរូនៃការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម និងថាជនជាប់ចោទ*ប្រាកដជា* បានដឹងថាទង្វើរបស់គាត់ (ដែលបញ្ជាក់ដោយភស្តុតាងផ្ទាល់មាត់) ស៊ីសង្វាក់គ្នាទៅនឹងគំរូនោះ[81]។ ប៉ុន្តែ អង្គជំនុំជម្រះក្នុងរឿងក្តី Galic បានចាត់ទុកកំណត់ហេតុនៃការស្តាប់ចម្លើយបែបនេះជាផ្នែកមួយនៃការវិភាគរបស់ខ្លួនតាមវិធាន៩២*ស្ទួន* (ក) លើការសន្មតទុកជាមុនថា សាក្សីត្រូវតែមានវត្តមានដើម្បីសួរដេញដោល។ ទើបតែពីរកថាខណ្ឌខាងក្រោយមកទៀតប៉ុណ្ណោះ ទើបតុលាការនេះចាត់ទុកថា បទដ្ឋានបែបនេះអាចយកមកអនុវត្តចំពោះការទទួលយកជាភស្តុតាងដោយមិនចាំបាច់មានការសួរដេញដោល ប៉ុន្តែនៅត្រង់ចំណុចនេះតុលាការបានព្រមាន*យ៉ាងច្បាស់ប្រទាំងនឹង*ការនិយាយយោងទៅរកការដឹងឮរបស់ជនជាប់ចោទចេញពីភស្តុតាងនៃការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មគ្រប់ទីកន្លែងដោយអ្នកនៅក្រោមបង្គាប់[82]។ ដោយសារហេតុផលនេះ តុលាការដទៃទៀតតម្រូវឱ្យមានការសួរដេញដោលទាក់ទងនឹងភស្តុតាងបែបនេះ[83]។

ច. សក្ខីកម្មជាលាយលក្ខណ៍អក្សរភាគច្រើនដែលដាក់ដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា ខកខានមិនបានបំពេញលក្ខខណ្ឌតម្រូវផ្លូវការរបស់វិធាន៩២ *ស្ទួន* (ខ) ។

i. <u>ការសម្ភាសន៍របស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា</u>

៤០. បើតាមមេធាវីការពារក្តីបានដឹង គ្មានការស្តាប់ចម្លើយណាមួយដែលធ្វើឡើងដោយមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា ត្រូវបានយកមកផ្ទៀងផ្ទាត់តាមវិធីណាមួយដោយអាជ្ញាធរនៅក្រោមអំណាចរបស់ អវតក

---

[81] សំណើបន្ថែមទៀតរបស់ កសត, កថាខណ្ឌ១៦។

[82] សេចក្តីសម្រេចក្នុងរឿងក្តី Galic, កថាខណ្ឌ១៤។

[83] សេចក្តីសម្រេច Bagosoraមិនា ០៤ នៅកថាខណ្ឌ៣៨ ("ឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានចោទប្រកាន់នៅទីនេះទាក់ទងនឹងការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទ្រង់ទ្រាយធំដោយអ្នកនៅក្រោមបង្គាប់របស់ជនជាប់ចោទ ដូច្នេះគេអាចវែកញែកបានថាជនជាប់ចោទគួរតែបានដឹងអំពីការប្រព្រឹត្តរបស់អ្នកនៅក្រោមបង្គាប់របស់ខ្លួន។ ក្នុងករណីនេះ លក្ខខណ្ឌតម្រូវនៃការជំនុំជម្រះដោយយុត្តិធម៌តម្រូវឱ្យមានការទទួលយកជាភស្តុតាងនៃកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយដោយមានការសួរដេញដោល")។ សេចក្តីសម្រេច Karemera ១១ ធ្នូ ០៦ កថាខណ្ឌទី២០ ("ភស្តុតាងនឹងត្រូវបានគេប្រើដើម្បីបញ្ជាក់ថាការរំលោភផ្លូវភេទពិតជាបានប្រព្រឹត្តជាប្រព័ន្ធនឹងគ្រប់ទិសទីដោយអ្នក នៅក្រោមបង្គាប់របស់ជនជាប់ចោទ និង/ឬសហចារី។ ការចោទប្រកាន់ទាំងនេះគឺមានសារៈសំខាន់ណាស់ចំពោះករណីរបស់រដ្ឋអាជ្ញារហូតដល់វាក្លាយជារឿងមិនយុត្តិធម៌ចំពោះជនជាប់ចោទក្នុងការទទួលយកភស្តុតាងជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ ដោយមិនមានឱកាសតទល់សាក្សី") ។

ឬក្រោមអំណាចអាជ្ញាធរកម្ពុជាឡើយ។ ដូច្នេះ ការស្តាប់ចម្លើយរបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាមិនបានបំពេញលក្ខខណ្ឌតម្រូវក្រោមវិធាន៩២ស្ទួន(ខ) ដែលចែងថា កំណត់ហេតុដែលត្រូវទទួលយកត្រូវតែមានការបញ្ជាក់អះអាងពីសាក្សី ហើយត្រូវបានចុះហត្ថលេខាដោយមានវត្តមានអាជ្ញាធរមួយក្នុងចំណោមអាជ្ញាធរទាំងពីរ។ ដូច្នេះការស្តាប់ចម្លើយរបស់មជ្ឈមណ្ឌលនេះមិនអាចទទួលយកបានឡើយ[84]។

៤១. វិធាន៩២ស្ទួន(ខ) មិនគួរត្រូវបានគេបដិសេធចោលថាជាទម្រង់នៃលក្ខខណ្ឌតម្រូវតែមួយគត់ឡើយ។ គោលបំណងនៃវិធាននេះ គឺដើម្បីធានាថាវាត្រូវតែមានការពិនិត្យមើលខ្លះទៅលើកំណត់ហេតុដែលបានផ្តល់ឱ្យភាគីទី៣ ដោយគ្មាននរណាម្នាក់ពាក់ព័ន្ធនឹងតុលាការនោះចូលមករៀបចំចាត់ចែងឱ្យមានការទទួលកំណត់ហេតុនោះជាភស្តុតាង *ដោយគ្មានឱកាសធ្វើការសួរដេញដោល* នោះឡើយ។ អនុប្រធានមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា បានផ្តល់សក្ខីកម្មថាមជ្ឈមណ្ឌលរបស់ខ្លួន គឺជាអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលដែលឯករាជ្យមួយ។ នេះគឺជាការសន្និដ្ឋានមួយដែលប៉ះពាល់ដល់ការទទួលយកកំណត់ហេតុ អនុលោមតាមវិធាន៩២ *ស្ទួន*[85]។

៤២. ក្តីបារម្ភទាំងនោះត្រូវបានធ្វើឱ្យកាន់តែធ្ងន់ធ្ងរឡើងៗដោយសារតែគោលដៅស្ថាប័នមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា ដែលរួមមានការចងក្រងភស្តុតាងដើម្បីប្រើក្នុងការចោទប្រកាន់អ្នកដែលទទួលខុសត្រូវចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តឡើងក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ កម្រងសំណួរដែលអ្នកសម្ភាសន៍របស់មជ្ឈមណ្ឌលនេះប្រើ ត្រូវបានចែកជាប្រភេទឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិជាក់លាក់ជាច្រើន ដោយស្វែងរកភស្តុតាងពាក់ព័ន្ធនានាដើម្បីបង្កើតបានជាធាតុផ្សំឧក្រិដ្ឋកម្មនីមួយៗ[86]។ យោងតាមអនុប្រធានមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា ព័ត៌មានដែលប្រមូលបានតាមរយៈកម្រងសំណួរនោះ មិនមែនត្រឹមតែសម្រាប់គោលបំណងប្រវត្តិសាស្ត្រប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែសម្រាប់អ្នកដែលចង់ស្វែងរកយុត្តិធម៌ឱ្យជនដែលនៅរស់

---

[84] សូមមើលកថាខណ្ឌ១៤ ខាងលើ។

[85] ឯកសារ **E-1/31.1**, "ប្រតិចារិកនៃសវនាការ", ថ្ងៃទី ២៣ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២, ERN 00772575-00772677, pp. 6:20-8:7, 24:1-16។

[86] ឯកសារ **E-3/158**, 'Guide for Historical Interviews', ថ្ងៃទី ៤ ខែ មិនា ឆ្នាំ ២០១១, ERN 00291445-00291464។

រានមានជីវិតពីរបបខ្មែរក្រហមផងដែរ[87]។ លោក ឆាំង យុ ប្រធានមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាបាន យល់ស្របថា គោលបំណងនៃការសម្ភាសន៍របស់មជ្ឈមណ្ឌល គឺដើម្បីប្រមូលព័ត៌មានប្រវត្តិសាស្ត្រ ដើម្បីឲ្យតុលាការអាចស្វែងរកពិរុទ្ធជនដែលបានប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ[88]។

៤៣. គេហទំព័ររបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាបានពន្យល់ថាគម្រោង Accoutability Project មិនគ្រាន់តែដើម្បីស្វែងរកបុគ្គលទទួលខុសត្រូវទូទៅប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែថែមទាំងផ្ដោតជាពិសេសទៅលើ នួន ជា និងសហចារីរបស់គាត់ ដោយលើកឡើងថាគម្រោងនេះគឺពាក់ព័ន្ធដោយផ្ទាល់ទៅនឹងរឿងក្ដីប្រឆាំងនឹងមេដឹកនាំខ្មែរក្រហមដែលនៅរស់រានមានជីវិតនៅ អវតក[89]។ លោក ឆាំង យុបានយល់ស្របថាគាត់បានតទល់ជាសាធារណៈ ប្រឆាំងនឹងនួនជា។[90] អនុប្រធានមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាបានលើក ឡើងថា មជ្ឈមណ្ឌលបានរក្សាឯកសារដែលពាក់ព័ន្ធនឹងចុងចោទនីមួយៗដែលកំពុងស្ថិតក្នុងការជំនុំ ជម្រះក្នុងសំណុំរឿង០០២[91]។

៤៤. នៅក្នុងករណីនេះអ្វីដែលជាក្ដីបារម្ភបំផុតនោះ គឺការទទួលស្គាល់ដោយស្មោះរបស់លោកឆាំងថា នៅក្នុងការសម្ភាសន៍មជ្ឈមណ្ឌល DC-Cam "មិនបានធ្វើតាម"ការស្នើឡើងថា ការសម្លាប់ជាច្រើនត្រូវបានប្រព្រឹត្តដោយកម្មាភិបាលជាន់ទាប ដោយមិនមានការណែនាំពីថ្នាក់ដឹកនាំនៅមជ្ឈិមឡើយ[92]។ តាមពិតលោក ឆាំង កត់សម្គាល់ថា ក្នុងចំណោមប្រជាជនជាង ១ ០០០ នាក់ដែលត្រូវបានសម្ភាសន៍ ពុំមានពួកគេណាម្នាក់សារភាពថាបានប្រព្រឹត្ត ឬជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងអំពើព្រហ្មទណ្ឌណាមួយឡើយ ហើយដោយផ្អែកលើមូលដ្ឋាននោះគាត់សន្និដ្ឋានដោយមិនសមហេតុសមផលថា "ពុំមានមនុស្សណាម្នាក់ក្នុងចំណោមពួកគេ ប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មបែបនេះ ឬធ្លាប់បានសម្លាប់មនុស្សណាម្នាក់ឡើយ"[93]។ បើពិចារណា

---

[87] ឯកសារ **E-1/32.1**, "ប្រតិចារិកនៃសវនាការ"ថ្ងៃទី ២៤ មករា ឆ្នាំ ២០១១, ERN 00773146-00773267, p. 86:2-4 ។

[88] ឯកសារលេខ. **E/38.1** "ប្រតិចារិកនៃសវនាការ" ថ្ងៃទី ២ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១២, ERN 00777033-00777149, p. 87:14-16។

[89] ឯកសារលេខ **E-1/32.1**"ប្រតិចារិកនៃនីតិវិធីជំនុំជម្រះ" ថ្ងៃទី ២៤ មករា ឆ្នាំ ២០១២, ERN 00773146-00773267, p. 80:19-25.

[90] ឯកសារលេខ **E1/38.1** "ប្រតិចារិកនៃនីតិវិធីជំនុំជម្រះ"ថ្ងៃ ២ កុម្ភៈ ២០១២ , ERN 00777033-00777149, p 78:8-24

[91] ឯកសារលេខ **E-1/33.1**, (ប្រតិចារិកនៃនីតិវិធីជំនុំជម្រះ) , ចុះថ្ងៃទី ២៥ មករា ២០១២ ERN 00774031-00774129, ទំព័រ 1:16-3:19

[92] ឯកសារ **E-1/39.1**, 'ប្រតិចារិត សវនាការ" ថ្ងៃទី ៦ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១២ ERN 00778068-00778180, p. 77:5-13 ។

[93] ឯកសារ **E-1/39.1**, ប្រតិចារិត សវនាការ" ថ្ងៃទី ៦ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១២ ERN 00778068-00778180, p. 77:5-13. ។

ពីភាពមិនអាចកើតឡើងនៅក្នុងបរិបទកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ សក្ខីកម្មរបស់លោក ឆាំង គឺដូចគ្នានឹងការទទួលស្គាល់ថា វិធីសាស្ត្ររបស់អ្នកសម្ភាសន៍នៃមជ្ឈមណ្ឌល DC-Cam និងការសម្ភាសន៍ដែលធ្វើឡើងដោយពួកគេ គឺលំអៀងអ្នកកាន់លទ្ធិ 'manichean'[94]។ ការបរិយាយនៃការទទួលខុសត្រូវថ្នាក់លើ ការលំអៀងបែបនោះវាយប្រហារចំនុចស្នូលរបស់បញ្ហានៅក្នុងករណី០០២៖ តើឋានុក្រមកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យនៅកម្រិតណា ត្រូវទទួលខុសត្រូវចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មនោះ?

៤៥. មេធាវីការពារក្តីមិនមានបំណងជំទាស់លោក ឆាំង យុ ឬក៏ជំទាស់ទៅនឹងតម្លៃកិច្ចការដែលបានបំពេញនៅមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាដែលមានតួនាទីសំខាន់ណាស់ក្នុងការតស៊ូមតិគាំទ្រជនរងគ្រោះ និងក្នុងដំណើរការផ្សះផ្សារជាតិទេ។ សំណួរនៅទីនេះគឺថា តើតួនាទីនោះស្របទៅនឹងតម្រូវការនៃការស៊ើបអង្កេតដោយយុត្តិធម៌ និងមិនលម្អៀងដែរ ឬយ៉ាងណា។ ចម្លើយគឺច្បាស់ជាមិនស្របទេ។ ក្នុងចំណោមបញ្ហាចម្រូងចម្រាស់ដទៃទៀតនៅ អវតក វាច្បាស់ណាស់ថា នៅមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាសិទ្ធិក្នុងកាការពារក្តី គឺមិនសូវមានសារៈសំខាន់ចំពោះយុត្តិធម៌សម្រាប់ជនរងគ្រោះ ដែលគេគិតថា ជាអ្នកធានាឱ្យមានការដាក់ទណ្ឌកម្មចំពោះចុងចោទ ដែលកំពុងស្ថិតក្នុងការជំនុំជម្រះនាពេលបច្ចុប្បន្ននេះឡើយ។ ការទទួលយកកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយដែលធ្វើឡើងដោយមជ្ឈមណ្ឌលនេះ ដោយគ្មានការពិនិត្យពីតុលាការ ឬការដេញដោលដោយផ្ទាល់មាត់ដោយនរណាម្នាក់ គឺរំលោភយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរដល់សិទ្ធិក្នុងការទទួលបានការជំនុំជម្រះដោយយុត្តិធម៌។

ii. <u>កំណត់ហេតុច្បាប់ចម្លើយដទៃទៀត</u>

៤៦. កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយដទៃទៀតនៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធរបស់ កសព បានមកពីប្រភពជាច្រើន។ ក្រៅពីបណ្តឹងជនរងគ្រោះ និង កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយដែលធ្វើឡើងដោយ សចស និង កសព គ្មានកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយណាមួយបានមកពីការសម្ភាសន៍ដែលធ្វើឡើងដោយរដ្ឋឡើយ ដូច្នេះកំណត់ហេតុទាំងនោះមិនបានបំពេញលក្ខខណ្ឌតម្រូវនៃការទទួលយកតាមប្រព័ន្ធនៃវិធាន ៨២*ស្ទួន* ឡើយ។ ប្រសិនបើអង្គជំនុំជម្រះមិនដកចេញនូវកំណត់ហេតុទាំងនេះដើម្បីញែកឱ្យដាច់រវាងកំណត់ហេតុដែលអាចទទួល

[94] ឯកសារ **E-3/1648**, 'សម្លេងចេញពីមន្ទីរ ស-២១" ERN 00192667-00192932, p. 9 ។

ជាភស្តុតាង និងកំណត់ហេតុដែលមិនអាចទទួលជាភស្តុតាងបានទេ មេធាវីការពារក្តីនឹងរក្សាសិទ្ធិក្នុងការដាក់ការសន្និដ្ឋានបន្ថែមទៀតចំពោះភាពអាចយកជាការបាននៃកំណត់ហេតុទាំងនោះនិមួយៗ។

ង. ដំណោះស្រាយ

៤៧. មេធាវីការពារក្តីសូម៖

ក. ស្នើដោយគោរពឲ្យស្វែងរកការបញ្ជាក់ពីអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងទាក់ទងនឹងបទដ្ឋានផ្នែកច្បាប់ដែលអាចយកមកអនុវត្តចំពោះការទទួលយជាភស្តុតាងនូវកំណត់ហេតុជាលាយលក្ខណ៍អក្សរនៃការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី ដោយគ្មានវត្តមានសាក្សីនៅចំពោះមុខ អវតក ស្របតាមសេចក្តីសន្និដ្ឋានក្នុងចម្លើយតបបច្ចុប្បន្ន

ខ. ស្នើឲ្យពិចារណាថាប្រភេទនៃភស្តុតាងខាងក្រោមនេះ គឺមិនអាចទទួលយកបានដោយមិនមានការសួរដេញដោល។

i. កំណត់ហេតុផ្តល់សក្ខីកម្មពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ រួមទាំងកំណត់ហេតុផ្តល់សក្ខីកម្មពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់បុគ្គលដែលពាក់ព័ន្ធជាមួយជនជាប់ចោទ រួមមានគណៈមជ្ឈិម គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ និងគណៈកម្មាធិការយោធា។

ii. កំណត់ហេតុផ្តល់សក្ខីកម្មពាក់ព័ន្ធនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្ត ឬរចនាសម្ព័ន្ធរដ្ឋបាលនៅស២១ ឬស២៤។

iii. កំណត់ហេតុផ្តល់សក្ខីកម្មពីរចនាសម្ព័ន្ធរដ្ឋបាល និងរចនាសម្ព័ន្ធទំនាក់ទំនងដែលសង្កត់ជាពិសេសទៅលើរចនាសម្ព័ន្ធក្នុងកម្រិតជាតិ និងភូមិភាគ។

iv. កំណត់ហេតុផ្តល់សក្ខីកម្មពីអំពើ និងការប្រព្រឹត្តរបស់បុគ្គលដែលជនជាប់ចោទត្រូវបានចោទប្រកាន់ក្នុងដីកាដំណោះស្រាយថាបានចូលរួមក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។

គ. កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សីដែលធ្វើឡើងដោយ មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា និងភ្នាក់ងារដទៃទៀតដែលមិនមែនជា អវតក ឬក៏រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាគឺមិនអាចទទួលយកបានទេ។

ឃ. ស្នើដល់អង្គជំនុំជម្រះ ចាត់ទុក កំណត់ហេតុដែល ពិពណ៌នានៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា រាប់បញ្ចូលទាំងភស្តុតាងដែលខកខាននៅក្នុង កថាខណ្ឌ ខ (i) ឬ (ii) *ដូចខាងលើ* គឺមិន

អាចទទួលយកបានទាំងស្រុង, និង

ង. សូមរក្សាសិទ្ធិដើម្បី៖

i. បង្ហាញកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយបន្ថែមទៀត រួមទាំងភស្តុតាងដែលពិពណ៌នាក្នុងកថាខណ្ឌ (ខ) ខាងលើ។

ii. បង្ហាញកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយបន្ថែមទៀត ឬប្រភេទនៃកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយដែលមានសក្ខីកម្មបញ្ជាក់ពីឧក្រិដ្ឋកម្មនៅជិតនឹងជនជាប់ចោទបំផុត ឬបញ្ហាសំខាន់ក្នុងរឿងក្តី ប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទ។ និង

ii. បង្ហាញនូវកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយដែលមិនអាចជឿជាក់បាន ឬប្រភេទនៃកំណត់ហេតុ ស្តាប់ចម្លើយដែលមិនអាចជឿជាក់បាន។

សហមេធាវីការពារក្តីលោក នួន ជា

សុន អរុណ | Michiel PESTMAN & Victor KOPPE